

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Wybrane zagadnienia wymiaru sprawiedliwości
i statusu sędziów w Szwecji

dr hab. Bogusław Przywora
dr Aleksander Wróbel

Prawa podstawowe
Warszawa 2022

Spis treści

Wstęp	5
1. Zagadnienia wprowadzające do systemu sądownictwa w Szwecji	6
2. Relacja pomiędzy sądownictwem a administracją publiczną	8
3. Wymogi w stosunku do sędziów	9
4. Struktura sądownictwa w Królestwie Szwecji – uwagi ogólne	11
5. Sądy administracyjne (<i>allmänna förvaltningsdomstolar</i>)	14
6. Podstawowe akty regulujące status sędziego	15
7. Powoływanie stałych sędziów (<i>ordinare domare</i>)	16
8. Gwarancje wykonywania zawodu sędziego	18
9. Delegowanie sędziów w Królestwie Szwecji	21
10. Organy quasi-sądowe	22
10.1. Komitet ds. Kontroli Wyborów	22
10.2. Centralny Organ Wyborczy	25
10.3. Organy w ramach systemu pomocy prawnej	28
10.4. Rada Prawa	29
11. Zwolnienie, zawieszenie i postępowanie dyscyplinarne w stosunku do sędziów zwykłych i tymczasowych	33
12. Postępowanie przed Państwową Komisją Dyscyplinarną	37
13. Struktura administracyjna sądów powszechnych – zagadnienia szczegółowe	39
14. Zatrudnienia, zwolnienia, emerytura na podstawie aktów regulujących funkcjonowanie poszczególnych sądów	44
15. Stowarzyszenie Sędziów Szwedzkich	46
16. Zasady etyki wykonywania zawodu sędziego	47
Bibliografia	48

Wstęp

Niniejsze opracowanie dotyczy aspektów systemu sądownictwa Królestwa Szwecji¹. Analizie poddane zostaną przepisy dotyczące systemu powoływania sędziów, gwarancji wykonywania zawodu sędziego, jak również kwestie przejścia sędziów na emeryturę, zawieszenia w obowiązkach sędziego oraz postępowania dyscyplinarnego przeciwko sędziom.

W ramach analizy przedstawione zostaną także rozwiązania dotyczące wewnętrznej organizacji sądów w Szwecji, tj. sądów okręgowych, sądów apelacyjnych i Sądu Najwyższego. Wskazane zostaną organy, do których są delegowani sędziowie: organy stojące na straży wyborów parlamentarnych, organy samorządowe, organy odpowiedzialne za system pomocy prawnej, jak również organy quasi-sądowe odpowiedzialne za opiniowanie ustaw.

Analizie poddane będzie również funkcjonowanie stowarzyszeń sędziów w Królestwie Szwecji oraz istnienie regulacji zawierających zasady etyki wykonywania zawodu sędziego.

Ostatnim zagadnieniem, które uzupełni obraz struktury sądownictwa i roli sędziów w systemie szwedzkim, będzie wskazanie i omówienie instytucji quasi-sądowych. Dokładniejszej analizie poddane zostaną te, które stoją na straży wyborów, wspomagają administracyjnie system wyborczy, są organem doradczym w procesie legislacyjnym, organem dyscyplinarnym w Królestwie Szwecji, jak również te odpowiedzialne za udzielanie pomocy prawnej. Przedstawienie organów quasi-sądowych jest niezwykle ważne, ponieważ to właśnie ich istnienie i funkcjonowanie wskazuje na wyjątkową – historyczną symbiozę pomiędzy sądami a organami administracji publicznej.

¹ W pracy uwzględniono badania prowadzone przez autorów ekspertyzy z pracowania: B. Przywora, A. Wróbel, *Status prawny sędziego. Państwa pozaeuropejskie*, t. 1, red. B. Przywora, Warszawa 2020; zob. także polskie pozycje naukowe dotyczące ustroju szwedzkich rozwiązań ustrojowych: M. Grzybowski, *Szwecja. Zarys systemu ustrojowego*, Kraków 2019; M. Grzybowski, *Systemy konstytucyjne państw skandynawskich*, Warszawa 2010; S. Sagan, *Zarys ustroju politycznego Szwecji*, Katowice 1992; A. Rytel-Warzocho, *Pozycja ustrojowa przewodniczącego szwedzkiego parlamentu*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2011, nr 3, s. 189–205; E. Wójcicka, *Szwecja*, [w:] *Sądowa kontrola administracji publicznej w Europie*, red. E. Wójcicka, Warszawa 2017, s. 257–293; A. Rytel-Warzocho, *Zasady podziału władzy w Szwecji*, [w:] *Zasady podziału władzy we współczesnych państwach europejskich*, t. 1, red. S. Grabowska, R. Grabowski, Rzeszów 2016; D. Wapińska, *Ewolucja konstytucji nordyckich*, Rzeszów 2018.

1. Zagadnienia wprowadzające do systemu sądownictwa w Szwecji

Ustrój państwowy Szwecji jest określany jako monarchia konstytucyjna. Głową państwa jest Król. Władza ustawodawcza należy do Parlamentu (*Riksdag*), a wymiar sprawiedliwości należy do sądów². Zwrócić należy uwagę, że na poziomie ustaw konstytucyjnych szwedzki ustawodawca określa tylko ramy sądownictwa. Z unormowań Konstytucji Królestwa Szwecji wywieść można obowiązek władzy publicznej poszanowania równości wszystkich ludzi, wolności oraz godności człowieka, zapewnienia każdemu obywatelowi w szczególności dobrobytu osobistego i ekonomicznego, o czym stanowi § 2 rozdziału 11 Instrumentu Rządzenia (*Regeringsformen*) (RF)³. Postępowania sądowe zgodnie z § 11 zd. 2 Instrumentu Rządzenia powinny być sprawiedliwe i przeprowadzane w rozsądnym czasie, natomiast ustawy określają zasady wymiaru sprawiedliwości, organizacji sądów oraz postępowania sądowego, o czym stanowi rozdział 11 Instrumentu Rządzenia⁴. W Szwecji szczególne znaczenie przywiązuje się do zasady niezależności sądów i niezawisłości sędziów. Świadczy o tym treść § 2 rozdziału 11⁵ Instrumentu Rządzenia. Wynika z niego, że: „żaden organ władzy publicznej, w tym również Rząd (*Riksdag*), nie może ustalać treści wyroków oraz sposobu stosowania przepisów prawa w poszczególnych sprawach”. Zatem jest to podstawa do uznania zasady wyłączności kompetencyjnej, niezależności sądów i niezawisłości sędziowskiej w konstrukcji „niezależności wyrokowania”⁶.

Podstaw ustrojowych funkcjonowania sądownictwa szwedzkiego można doszukiwać się jeszcze w XIV wieku. Nie był to jednolity system, ponieważ samo terytorium ówczesnej Szwecji było podzielone na liczne księstwa, które w dalszej kolejności dzieliły się na dystrykty

² M. Grzybowski, *Szwecja...*, s. 167.

³ Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform.

⁴ Zob. też: B. Przywora, *Konstytucyjne gwarancje rzetelnego procesu sądowego – ujęcie komparatystyczne na przykładzie wybranych państw*, [w:] *Rzetelny proces sądowy. Doktryna. Prawo. Praktyka*, red. J. Szymanek, Warszawa 2021, s. 150.

⁵ Wszystkie tłumaczenia na potrzeby niniejszego opracowania dokonał Aleksander Wróbel.

⁶ M. Grzybowski, *Szwecja...*, s. 167.

jurysdykcyjne (*härads*). Podział ten był jednocześnie podstawą dla ustroju sądownictwa. Każdy dystrykt miał swój sąd pierwszej instancji, z kolei sądem drugiej instancji był sąd okręgowy, który nie był stricte sądem, a raczej hybrydą sądu i organu politycznego⁷. W każdym przypadku najwyższą instancją był Król, do którego obywatele zwracali się w celu odwołania się od wyroków sądów⁸. W okresie panowania króla Gustava I Adolfa do systemu sądów powszechnych wprowadzono sądy apelacyjne, dla których drugą instancją był Król⁹. Przełomowym rokiem dla sądownictwa szwedzkiego był rok 1614. Powołano wówczas Sąd Apelacyjny w Sztokholmie, który uznaje się za pierwowzór dla współczesnego systemu. Ówczesne przepisy zastrzegały jednak na rzecz Króla prawo do rewizji wyroków Sądu Apelacyjnego¹⁰. Król dosyć aktywnie korzystał z prawa rewizji, co stało się też instrumentem uzupełniania luk prawnych istniejących w szwedzkim prawie. Dla przykładu w Liście Królewskim z 5 lipca 1709 r. (skierowanym do Sądu Apelacyjnego, dotyczącym skazania obywatela na karę śmierci za zdradę stanu) Król dokonał rewizji wyroku. Wskazał on, że sprawca nie był przy swoich zmysłach i powinien być skazany na karę grzywny i 14 dni o wodzie i chlebie¹¹. Listy Królewskie były również instrumentem unifikacji orzecznictwa w przypadku rozbieżności wynikających z praktyki sądowniczej¹².

W XVIII wieku stworzono sądy specjalne. W wyniku wprowadzonych zmian powstał *Kommerskollegiet*, który był pierwszym sądem administracyjnym. W 1798 r. powołano Sąd Najwyższy¹³, a w 1909 r. utworzono Najwyższy Sąd Administracyjny¹⁴.

Z punktu widzenia rewolucji ustroju sądów szwedzkich istotne znaczenie miał 1971 r., w którym zlikwidowano podział na sądy dystryktowe i okręgowe oraz utworzono w ich miejsce sądy rejonowe. Stały się one sądami pierwszej instancji. W 1979 r. utworzono sądy administracyjne¹⁵.

⁷ *The Swedish Courts Administration*, „Scandinavian Studies in Law” 2007, vol. 51, s. 630, <http://www.scandinavianlaw.se/index.php?page=law-libraries> (dostęp: 15 października 2021 r.).

⁸ M. Sunnqvist, *Konstitutionellt kritiskt dömande. Förändringen av nordiska domares attityder under två sekel*, Stockholm 2014, s. 110.

⁹ L. Wennerström, A. Brickman, *The status of administrative judges in Sweden*, Stockholm Institute for Scandinavian Law 1957–2010, s. 4.

¹⁰ L. Wennerström, A. Brickman, *The status...*, s. 5.

¹¹ R. Qvarsell, *Utan vett och vilja. Om synen på brottslighet och sinnesjukdom*, Stockholm 1993, s. 60.

¹² *The Swedish Courts...*, s. 630.

¹³ *The Swedish Courts...*, s. 630.

¹⁴ *The Swedish Courts...*, s. 631.

¹⁵ *The Swedish Courts...*, s. 631.

2. Relacja pomiędzy sądownictwem a administracją publiczną

W celu lepszego zrozumienia rozwiązań dotyczących funkcjonowania sądów w Królestwie Szwecji należy odnieść się do tradycyjnego powiązania administracji publicznej i sądownictwa. Znajduje to wyraz w rozdziale 1 § 9 RF, zgodnie z którym sądy, jak również organy administracji publicznej oraz inne podmioty realizujące zadania administracji publicznej wykonują swoje funkcje z poszanowaniem równości każdej osoby przed prawem oraz realizują swoje obowiązki obiektywnie i bezstronnie. Bezstronność i obiektywizm są rozumiane w kategoriach niedyskryminacji z uwagi na rasę, narodowość, płeć, język itd.¹⁶ W Królestwie Szwecji pojęcie i wykonywanie funkcji administracji publicznej jest rozumiane na równi z władzą sądowniczą. Takie rozumienie obu elementów władzy pozwala na wzajemne ich uzupełnianie się. Podkreślić należy, że jest to rozwiązanie wyjątkowe, które z uwagi na długą tradycję prawną sprawnie funkcjonuje w Królestwie Szwecji.

¹⁶ E. Holmberg i in., *Grundlagarna: regeringsformen, successionsordningen, riksdagsordningen*, Stockholm 2012, s. 488.

3. Wymogi w stosunku do sędziów

Wymogi dotyczące kandydatów na sędziego są uregulowane w kilku aktach prawnych. Podstawowym aktem prawnym w tym zakresie są ustawy konstytucyjne, a konkretnie Instrument Rządu z 28 lutego 1974 r. (*Regeringsform*). Kolejnym aktem prawnym na poziomie ustawowym jest kodeksu postępowań sądowych z 18 lipca 1942 r. (*Rättegångsbalk*)¹⁷ (RB), jak również akty podstawowe.

Podstawowy wymóg w stosunku do osób ubiegających się o stanowisko sędziego zwyczajnego reguluje § 11 rozdziału 1 Instrumentu Rządu. Wskazuje on, że stały sędzia powinien być obywatelem Szwecji. Wymóg ten został powtórzony w rozdziale 4 § 1 kodeksu postępowań sądowych. Dodatkowo przepis ten wprowadza wymóg posiadania wiedzy specjalistycznej w zakresie prawa, czyli wskazuje na wymóg posiadania wykształcenia prawniczego. Zgodnie ze szwedzkim prawem prawnikiem jest osoba, która ukończyła studia prawnicze i zdała egzamin państwowy. Podkreślić jednak należy, że nie muszą to być studia prawnicze ukończone na szwedzkiej uczelni, wystarczy, że będą to studia ukończone w jakimkolwiek państwie nordyckim¹⁸. Co ciekawe, warunek ten dotyczy ogólnej wiedzy prawniczej, ponieważ wymogi spełnia również osoba, która posiada kwalifikacje do bycia sędzią wykazane w innych sposób¹⁹. Kolejnym, logicznym wymogiem jest pełna zdolność do czynności prawnych, zgodnie z rozdziałem 11 § 7 kodeksu rodzinnego²⁰ (*Föräldrabalk*). Oba wspomniane wymagania są często ujmowane w jedną kategorię, która stanowi ogólny wymóg w stosunku do kandydata na stanowisko sędziego, a mianowicie jest to zdolność do „piastowania urzędu sędziego” (*domarämbete*). Pojęcie określa, że kandydat na sędziego oprócz pełni praw powinien być wykwalifikowanym prawnikiem²¹.

¹⁷ SPS 1942:740.

¹⁸ Częstym błędem jest utożsamianie zakresu państw skandynawskich oraz nordyckich. Do tej drugiej, szerzej kategorii, należą: Norwegia, Dania, Finlandia, Szwecja. Należy pamiętać o rozróżnieniu państw nordyckich i skandynawskich. Z kolei do pierwszej kategorii należą: Szwecja, Norwegia, Dania.

¹⁹ P. Fitger i in., *Rättegångsbalken Del 1. Supplement* 80, april 2016, Stockholm 2016, s. 4:7.

²⁰ SFS 1949:381.

²¹ P. Fitger i in., *Rättegångsbalken Del 1. Supplement* 80..., s. 4:7– 4:8.

Idąc dalej, poprzednie wymogi stawiane kandydatom na sędziów prowadzą do kolejnego, a mianowicie ustawodawca szwedzki wyposażył Rząd w uprawnienie do ustanowienia dodatkowych wymogów, które mają za zadanie potwierdzić zdolność do zajmowania stanowiska przez sędziego. Tym wymogiem jest bez wątpienia posiadanie doświadczenia pracy w sądzie²². Co za tym idzie, kandydat na sędziego powinien być zatrudniony przez jakiś czas jako asystent w sądzie albo asystent w sądzie administracyjnym. Przy czym okres zatrudnienia w zależności od zajmowanego stanowiska w administracji sądu oscyluje w okolicach 2–3 lat. Oprócz pracowników szeroko rozumianej administracji sądu, kolejną kategorią osób, które spełniają wymóg doświadczenia, są oskarżyciele w sądach apelacyjnych – zarówno powszechnych, jak i administracyjnych²³.

Kolejną grupą są osoby zajmujące stanowisko asesora sądowego, które dzielą się na asesorów wykonujących obowiązki sędziego oraz osoby będące zwykłymi asesorami w sądzie. Ostatnia kategoria to osoby, które są stałymi pracownikami sądu²⁴.

Wszystkie powyższe funkcje w ramach sądu wchodzą do tzw. tradycyjnej ścieżki dostępu do zawodu sędziego (*domarbana*). Należy jednak podkreślić, że jest to zamknięte wyliczenie. Sędziami zwyczajnymi mogą być również m.in. adwokaci i komornicy²⁵.

W przypadku innych osób zatrudnianych w sądach, które nie są sędziami zwyczajnym, stosuje się wymogi odnoszące się do pracowników administracji publicznej²⁶.

²² P. Fitger i in., *Rättegångsbalken Del 1. Supplement 80...*, s. 4:8.

²³ P. Fitger i in., *Rättegångsbalken Del 1. Supplement 80...*, s. 4:8.

²⁴ P. Fitger i in., *Rättegångsbalken Del 1. Supplement 80...*, s. 4:8.

²⁵ S. Mellin, *Våra domstolar. Organisation och verksamhet m.m.* Stockholm 2012, s. 33.

²⁶ S. Mellin, *Våra domstolar. Organisation...*, s. 544.

4. Struktura sądownictwa w Królestwie Szwecji

– uwagi ogólne

Z perspektywy analizy tematu podstawowe znaczenie mają unormowania Instrumentu Rządu. Zgodnie z rozdziałem 11 § 2 tego aktu kwestie organizacyjne dotyczące obsługi administracyjnej czy też spraw powiązanych z działalnością sądów (np. sprawozdania do urzędu statystycznego) powinny być uregulowane aktem prawnym. Ustawodawca nie przewiduje szczególnej formy aktu prawnego w odniesieniu do kwestii administracyjnych funkcjonowania sądownictwa²⁷. Jednakże należy mieć na względzie, że kontrolę w tym zakresie sprawują administracyjne sądy apelacyjne (§ 8 ustawy o powszechnych sądach administracyjnych²⁸).

Aktualnie system sądownictwa w Szwecji (*Sveriges Domstolar*) składa się z: sądów powszechnych, sądów administracyjnych, rejonowych trybunałów ds. czynszu i najmu, Urzędu ds. Pomocy Prawnej, Państwowej Administracji Sądów w Szwecji oraz Rady Sądownictwa²⁹. Szczególne znaczenie dla systemu sądownictwa (w tym dla sądów powszechnych, sądów administracyjnych, trybunałów ds. czynszu i najmu) przypisuje się Urzędowi ds. Pomocy Prawnej. Jego najważniejszym zadaniem jest stworzenie warunków do funkcjonowania systemu sądownictwa. Urząd ten działa na podstawie m.in. instrukcji wydawanych przez Państwową Administrację Sądów³⁰. Na strukturę sądów składają się sądy rejonowe powszechnej jurysdykcji, które rozpatrują sprawy z zakresu prawa karnego, prawa cywilnego, sprawy rodzinne oraz sprawy upadłościowe³¹.

Wewnętrzny podział sądów wynika z instrukcji dla sądów okręgowych, apelacyjnych oraz dla Sądu Najwyższego. Uprawniają one m.in. do:

²⁷ J. Munck, *Sveriges Rikes Lag 2017*, Stockholm 2017, s. 523.

²⁸ SOU 1971:289.

²⁹ *The Swedish Courts...*, s. 631–632.

³⁰ *The Swedish Courts...*, s. 632.

³¹ B.M. Ortwein, *The Swedish legal system: an introduction*, „Indiana International & Comparative Law Review” 2003, vol. 13, nr 2, s. 420.

- 1) przyjmowania wewnętrznego regulaminu sądu,
- 2) samodzielnego określenia liczby wydziałów w ramach poszczególnych sądów,
- 3) określania struktury wewnętrznej sądów³².

Istnieje także możliwość połączenia instytucjonalnego rejonowych sądów administracyjnych i powszechnych pod egidą jednego prezesa. Jednakże aktualnie żaden z sądów okręgowych nie korzysta z tej możliwości³³.

W odniesieniu do sądów rejonowych uwzględnienia wymaga jeszcze aspekt pracowniczy. Istotne znaczenie obok sędziów mają również asesorzy oraz asystenci sądowi, przy czym nie uznaje się ich za stałych sędziów³⁴. Ponadto jako urzędnicy zatrudniani są prawnicy sądowi, którzy niedawno ukończyli studia³⁵. Rozwiązanie to ma charakter dopełniający system.

Drugą instancją są sądy apelacyjne, które a w pewnych kategoriach spraw karnych mogą być również sądami pierwszej instancji³⁶. Na terytorium Szwecji funkcjonuje sześć sądów apelacyjnych³⁷. Zgodnie z rozdziałem 2 § 1 kodeksu postępowań sądowych (*Rättegångsbalken*) (RB) rolą sądu apelacyjnego jest sprawowanie nadzoru nad sądami na terytorium, które jest mu właściwe miejscowo. Dodatkowo sąd ten pełni funkcje administracyjne (np. wyznacza asystentów do pracy w sądach rejonowych)³⁸. Na czele sądu apelacyjnego stoi prezes sądu apelacyjnego oraz jego zastępcy. Zatrudnieni w jego ramach są: sędziowie, sędziowie delegowani, sędzia e-sądu (odpowiada za techniczne aspekty wymiaru sprawiedliwości) oraz asesorzy³⁹. Wyróżnić należy również dyrektorów wydziałów⁴⁰.

W ramach sądu apelacyjnego funkcjonuje kolegium sądu apelacyjnego, które składa się z:

- 1) prezesa sądu apelacyjnego jako przewodniczącego,
- 2) wiceprezesów,
- 3) dyrektora administracyjnego sądu.

Obok kolegium funkcjonuje również zgromadzenie ogólne sędziów sądu apelacyjnego⁴¹.

Z kolei Sąd Najwyższy rozpatruje sprawy po wstępnej kontroli w składzie trzech sędziów⁴². Najczęściej są to sprawy, które mogą stać się precedensem dla sądów rejonowych oraz sądów apelacyjnych⁴³. Zgodnie z rozdziałem 3 § 4 kodeksu postępowań sądowych składa się on

³² S. Mellin, *Våra domstolar...*, s. 68–69.

³³ S. Mellin, *Våra domstolar...*, s. 69.

³⁴ S. Mellin, *Våra domstolar...*, s. 69.

³⁵ S. Mellin, *Våra domstolar...*, s. 70.

³⁶ B.M. Ortwein, *The Swedish...*, s. 420.

³⁷ J. de Meij, *The Kingdom of Sweden*, [w:] *Constitutional Law of 15 EU Member States*, red. L. Prakke, C. Kortmann, Deventer, 2004.

³⁸ S. Mellin, *Våra domstolar...*, s. 96.

³⁹ S. Mellin, *Våra domstolar...*, s. 96.

⁴⁰ S. Mellin, *Våra domstolar...*, s. 97.

⁴¹ S. Mellin, *Våra domstolar...*, s. 97.

⁴² J. de Meij, *The Kingdom...*, s. 842.

⁴³ J. de Meij, *The Kingdom...*, s. 633.

z co najmniej 14 sędziów. Spośród sędziów Sądu Najwyższego wybierany jest prezes Sądu Najwyższego, który jest administracyjnym zwierzchnikiem sędziów Sądu Najwyższego⁴⁴.

W ramach sądów powszechnych utworzono sądy wyspecjalizowane: sądy pracy (*arbetsdomstolen*), sądy ds. najmu i czynszu (*bostadsdomstolen*), sądy ds. ochrony konkurencji i konsumentów (*marknadsdomstolen*)⁴⁵.

⁴⁴ S. Mellin, *Våra domstolar...*, s. 104–105.

⁴⁵ J. de Meij, *The Kingdom...*, s. 842.

5. Sądy administracyjne (*allmänna förvaltningsdomstolar*)

Pierwszą instancją w ramach sądownictwa administracyjnego są sądy administracyjne. Podstawę prawną ich działania stanowi ustawa o sądach administracyjnych z 1971 r.⁴⁶ Są one sądami właściwymi w sprawach z zakresu prawa podatkowego, sporów z ubezpieczycielem państwowym, postępowania w sprawach nieletnich⁴⁷. Obecnie w Królestwie Szwecji funkcjonuje 12 sądów administracyjnych⁴⁸. Stałymi sędziami w tych sądach są: prezes sądu, wiceprezesi oraz sędziowie. Sędziowie sądów administracyjnych powinni ukończyć studia prawnicze albo uzyskać stopień doktora nauk prawnych. Istotne znaczenie dla zapewnienia należytego poziomu funkcjonowania rejonowych sądów administracyjnych mają również asystenci, sekretarze sądowi i protokolanci⁴⁹.

Kolejną instancją w ramach sądownictwa administracyjnego jest apelacyjny sąd administracyjny. Apelacja w sprawach administracyjnych jest możliwa w sytuacji, gdy wydano wyrok w pierwszej instancji i tzw. pozwolenie na apelację, które ma przeciwdziałać nadmiernemu napływowi spraw do sądu apelacyjnego, które z uwagi na swój charakter nie powinny być rozpatrywane przez apelacyjny sąd administracyjny.

Najwyższym sądem w sprawach z zakresu prawa administracyjnego jest Naczelny Sąd Administracyjny. Do jego właściwości należy rozpoznawanie odwołań od orzeczeń wydanych przez sądy administracyjne w Szwecji. Wydaje on także orzeczenia, które uzyskują rangę precedensu⁵⁰. Naczelny Sąd Administracyjny dzieli się na cztery wydziały odpowiedzialne za różne sfery spraw. Na jego czele stoi prezes oraz wiceprezesi – kierownicy konkretnych wydziałów⁵¹. W skład Sądu wchodzi 14 sędziów, z których 2/3 musi mieć wykształcenie prawnicze. Oprócz tego w sądzie tym pracują również sekretarze sądu⁵².

⁴⁶ Lag (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

⁴⁷ G. Forsblad, *Ansvar och rättigheter i hälso och sjukvården*, Stockholm 1983, s. 29.

⁴⁸ S. Mellin, *Våra domstolar...*, s. 113.

⁴⁹ S. Mellin, *Våra domstolar...*, s. 115.

⁵⁰ S. Mellin, *Våra domstolar...*, s. 115.

⁵¹ S. Mellin, *Våra domstolar...*, s. 131.

⁵² S. Mellin, *Våra domstolar...*, s. 131.

6. Podstawowe akty regulujące status sędziego

Ogólna struktura sądów i władzy sądowniczej jest uregulowana w ustawach konstytucyjnych, a konkretnie w Instrumencie Rządzenia. Rozdział 11 RF jest w całości poświęcony sądom⁵³. W rozdziale 11 § 10 RF określono procedurę dostępu do zawodu sędziego. Przy czym warto zwrócić uwagę na jedną z szwedzkich ustaw, które składają się na konstytucję. Wskazuje się, że sędziowie mogą być delegowani do wykonywania obowiązków w ramach organów administracji publicznej⁵⁴, o czym dokładniej będzie mowa w kolejnej części niniejszego opracowania.

Zgodnie z rozdziałem 10 § 1 RF najwyższymi sądami w strukturze sądownictwa są Sąd Najwyższy oraz Najwyższy Sąd Administracyjny⁵⁵. Z Instrumentu Rządzenia nie wynika kwestia uregulowania funkcjonowania sądów powszechnych. W rozdziale 10 RF wskazano tylko możliwość na poziomie ustawy utworzenia sądów okręgowych⁵⁶. Rozdział ten jest również podstawą do uchwalenia aktów prawnych natury procesowej⁵⁷.

⁵³ W. Warnling-Nerep i in., *Statsrättens grunder*, Stockholm 2015, s. 133.

⁵⁴ W. Warnling-Nerep i in., *Statsrättens...*, s. 133.

⁵⁵ W. Warnling-Nerep i in., *Statsrättens...*, s. 134.

⁵⁶ W. Warnling-Nerep i in., *Statsrättens...*, s. 134.

⁵⁷ B.M. Ortwein, *The Swedish...*, s. 416.

7. Powoływanie stałych sędziów (*ordinare domare*)

Podstawowym aktem regulującym kwestie dostępu do zawodu sędziego jest Instrument Rządzenia. Zgodnie z rozdziałem 11 § 6 sędziowie są mianowani przez Rząd (*Regering*)⁵⁸. Szczegółowo kwestie dotyczące mianowania sędziów uregulowano w ustawie o mianowaniu stałych sędziów z 25 listopada 2010 r.⁵⁹ W § 1 tego aktu prawnego wymieniono listę stałych sędziów:

- 1) członkowie Rady Sądownictwa; prezes i przewodniczący wydziałów w Sądzie Najwyższym i Naczelnym Sądzie Administracyjnym;
- 2) prezes i dyrektorzy wydziałów w sądach okręgowych;
- 3) rzecznik techniczny;
- 4) rzecznik patentowy;
- 5) przewodniczący, a także naczelnik i drugi prezes Sądu Pracy;
- 6) przewodniczący Sądu Wywiadu Obronnego.

Ustawa ta ustanawia również Radę Sądownictwa (*Domarnämnden*), której zadaniem jest przedstawianie Rządowi propozycji kandydatów na stałych sędziów.

Zgodnie z § 4 ustawy o mianowaniu stałych sędziów Rada składa się z dziewięciu członków. Pięciu członków musi być czynnymi albo emerytowanymi stałymi sędziami. Dwóch członków to prawnicy wykonujący inny zawód niż sędzia, przy czym jeden z nich musi być adwokatem. Ostatnich dwóch członków Rady nie musi mieć wykształcenia prawniczego. Dla każdego członka Rady Sądownictwa powołuje się jego zastępcę, który w przypadku niemożności wykonywania funkcji członka Rady Sądownictwa zastępuje go. Rozwiązanie to w założeniu ma zapewnić ciągłość realizacji funkcji Rady Sądownictwa⁶⁰.

Członkowie Rady niemający wykształcenia prawniczego oraz ich zastępcy są wybierani przez Parlament szwedzki. Pozostali członkowie oraz ich zastępcy są wskazywani przez Rząd.

⁵⁸ J. Munck, *Sveriges Rikes...*, s. 523; SOU 1971:289, s. 520–521.

⁵⁹ SFS 2010:1390.

⁶⁰ S. Mellin, *Våra domstolar...*, s. 36.

Członkowie i zastępcy, którzy są lub byli sędziami zwykłymi, są powoływani na wniosek sądów powszechnych i sądów administracyjnych. Członkowie oraz ich zastępcy są powoływani na wniosek organów administracji publicznej oraz przez organizacje określone przez rząd, o czym stanowi § 4 ustawy o mianowaniu stałych sędziów.

Rola Rady Sądownictwa w zatrudnianiu na stanowiska sędziowskie została określona w § 5 ustawy o mianowaniu stałych sędziów. W jej kompetencjach pozostaje ogłaszanie naboru na wolne stanowiska sędziów stałych. Zgodnie z § 6 tej ustawy kandydat ubiegający się o stanowisko sędziego stałego składa wniosek wraz z wymaganymi załącznikami do Rady Sądownictwa. Spośród zgłoszonych kandydatów Rada Sądownictwa wybiera osoby, które przedstawia rządowi jako kandydatów na stanowisko sędziego stałego.

8. Gwarancje wykonywania zawodu sędziego

Zgodnie z rozdziałem 11 § 7 RF sędziom przysługują gwarancje wykonywania zawodu sędziego w celu realizacji obowiązków sędziego. Do tych gwarancji należy zasada nieusuwalności sędziego. Na podstawie tego przepisu sędzia może zostać zwolniony ze stanowiska tylko w następujących przypadkach:

- 1) popełni przestępstwo bądź uporczywie albo wielokrotnie uchyla się od wykonywania swoich obowiązków;
- 2) osiągnie wiek emerytalny;
- 3) zostanie przeniesiony na inne stanowisko z uwagi na „potrzeby organizacyjne” systemu sądownictwa.

Rozdział 11 § 9 RF przewiduje swoisty bezpiecznik, zgodnie z którym każda próba pozbawienia lub przeniesienia sędziego powinna być zatwierdzona przez sąd. Dotyczy to również tymczasowego zawieszenia sędziego w wykonywaniu obowiązków. Jednocześnie możliwe jest przymusowe skierowanie sędziego na badania lekarskie, które mogą wykazać, że sędzia z uwagi na swój stan zdrowia nie uświadamia sobie braku możliwości wykonywania zawodu⁶¹.

Gwarancje dotyczące niezawisłości sędziowskiej są również uregulowane w rozdziale 11 § 3 RF. Przepis ten stanowi, że organy państwowe nie mogą wpływać na sąd w zakresie wymierzania sprawiedliwości przy wydawaniu wyroku w konkretnej sprawie ani nie będą uchylać aktów prawnych mogących wpływać na niezawisłość sędziowską⁶². Nad realizacją gwarancji dotyczących wykonywanego zawodu sędziego oraz nad promowaniem gwarancji w wykonywaniu zawodu sędziego czuwa Państwowa Administracja Sądownictwa (*Domstolsverket*). Utworzenie tej instytucji budziło w Szwecji spore kontrowersje. Ich przyczyną były obawy, że istnienie Rady może wpłynąć na niezawisłość sądów⁶³. Ostatecznie według tzw. modelu Północno-Europejskiego, określono jej zadania jako organu odpowiedzialnego za

⁶¹ S. Mellin, *Våra domstolar...*, s. 135.

⁶² J. Munck, *Sveriges Rikes...*, s. 525.

⁶³ W. Warnling-Nerep i in., *Statsrättens...*, s. 136.

zarządzanie administracyjne sądami, a także za budżet i personel administracyjny. Rada Sądownictwa funkcjonuje w Szwecji od 1975 r. Funkcje tego organu należy postrzegać przez pryzmat pojęcia administracji publicznej w Szwecji. Administracja ta posiada szereg gwarancji niezawisłego funkcjonowania w ramach swoich obowiązków realizowanych przez dalece idącą decentralizację obowiązków od ministrów⁶⁴. Podkreśla się, że faktycznie odgrywa ona rolę pośrednika pomiędzy Rządem a władzą sądowniczą i zapewnia realizację gwarancji, co daje podstawy do skutecznego funkcjonowania sądownictwa⁶⁵.

Państwowa Administracja Sądownictwa dzieli się na organ centralny i delegacje⁶⁶. Na jej czele stoi Dyrektor, a obok niego funkcjonuje również Rada ds. Transparentności, która składa się z maksymalnie 11 członków.

Szczególnym aktem regulującym funkcjonowanie Państwowej Administracji Sądownictwa jest rozporządzenie z 22 listopada 2007 r. o instrukcji dla Państwowej Administracji Sądownictwa (*Förordning med instruktion för Domstolsverket*) (Instrukcja V)⁶⁷. W § 1 stanowi ona, że rolą Administracji Sądownictwa jest udzielanie wsparcia administracyjnego i organizacyjnego sądom powszechnym, sądom administracyjnym, sądom ds. czynszu i najmu, organom odpowiedzialnym za nadzór i organizację nieodpłatnej pomocy prawnej. Zapewnia ona koordynację działań wspomnianych sądów i organów, tworząc bezpieczne środowisko prawne dla ich funkcjonowania, odpowiada za prawidłowy podział środków budżetowych, dąży do podnoszenia kwalifikacji pracy sądów i wspomnianych organów, działa na rzecz dostępności informacji na temat funkcjonowania szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości, jak również podejmuje starania na rzecz utrzymania sprawnej kooperacji z innymi organami.

Jak już wspomniano, to właśnie Państwowa Administracja Sądownictwa zgłasza Radzie Sądownictwa, zgodnie z § 1 b Instrukcji V kandydatów na stanowisko stałych sędziów. W ramach swego funkcjonowania może ona na podstawie § 10 Instrukcji V przyjmować wewnętrzne regulaminy wspomagające jej funkcjonowanie.

Niezawisłość sędziów była przedmiotem dużej nowelizacji RF z 1973 r.⁶⁸ W uzasadnieniu projektu podkreślono, że zasada niezawisłości sędziów zakłada, iż sytuację skierowania do

⁶⁴ European Commission / ENPI, *Comparative analysis on the High Councils for Judiciary in the EU member states and judicial immunity, Support to justice sector reforms in Ukraine, EuropeAid/134175/L/ACT/UA No 2013/328-160*, s. 6, <http://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/5ae/f8b/adb/5aef8badb2c7b574848064.pdf> (dostęp: 20 stycznia 2022 r.); D. Preshova, I. Damjanovski, Z. Nechev, *The Effectiveness of the 'European Model' of Judicial Independence in the Western Balkans: Judicial Councils as a Solution or a New Cause of Concern for Judicial Reforms*, Cleer Papers 2017, nr 1, s. 17.

⁶⁵ V. Autheman, S. Elena, *Global Best Practices. Judicial Councils. Lessons Learned from Europe and Latin America*, red. K. Henderson, IFES Rule Of Law White Paper Series April 2004, <https://www.csm.org.pt/wp-content/uploads/2017/12/authemaandelena2004judicialcouncilslessonslearnedeuropelatinamerica.pdf> (dostęp: 10 października 2021 r.).

⁶⁶ S. Mellin, *Våra domstolar...*, s. 28.

⁶⁷ *Förordning (2007:1073) med instruktion för Domstolsverket*, SFS 2020:262.

⁶⁸ Prop. 1973:90, s. 283.

sądów wytycznych albo podjęcia próby jakiejkolwiek ingerencji w ich niezawisłość powinny być ignorowane przez sądy i sędziów⁶⁹.

Kwestia nieingerowania władzy ustawodawczej w wymiar sprawiedliwości – jak już wspomniano – została uregulowana w rozdziale 11 § 4 RF. Stanowi on, że *Riksdag* nie będzie ingerował w kwestie związane z wymiarem sprawiedliwości, z wyjątkiem sytuacji przewidzianych w konstytucji Szwecji lub ustawie regulującej funkcjonowanie Parlamentu Królestwa Szwecji. Jednakże organ ustawodawczy nie może uchylać ustaw, które przyznają na rzecz władzy ustawodawczej kompetencje z zakresu wymiaru sprawiedliwości⁷⁰.

Rozdział 11 § 5 RF zawiera rozwiązanie, zgodnie z którym spory prawne rozstrzygają sądy. Zasada ta w literaturze szwedzkiej uznawana jest za jeden z czynników wzmacniających niezawisłość sądów⁷¹.

Kolejnym rozwiązaniem uzupełniającym system bezpieczników jest rozwiązanie zawarte w rozdziale 11 § 8 RF. Przepis ten stanowi, że w stosunku do sędziego możliwe jest wszczęcie postępowania karnego po wyrażeniu zgody przez Sąd Najwyższy. Nie dotyczy to każdego przestępstwa, ale jedynie przestępstwa związanego z wykonywaniem zawodu sędziego. Wszczęcie postępowania musi być jednak poprzedzone złożeniem odpowiedniego wniosku do Sądu Najwyższego albo Naczelnego Sądu Administracyjnego⁷². W celu zapewnienia równowagi systemowej, gdy sprawa będzie dotyczyć sędziów Sądu Najwyższego, właściwy do podejmowania takich decyzji będzie Naczelny Sąd Administracyjny, natomiast w przypadku sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego – Sąd Najwyższy⁷³.

⁶⁹ J. Munck, *Sveriges Rikes...*, s. 526.

⁷⁰ J. Munck, *Sveriges Rikes...*, s. 528.

⁷¹ J. Munck, *Sveriges Rikes...*, s. 529.

⁷² J. Munck, *Sveriges Rikes...*, s. 536.

⁷³ J. Munck, *Sveriges Rikes...*, s. 536.

9. Delegowanie sędziów w Królestwie Szwecji

Sędziowie w Szwecji mogą być delegowani do innych sądów tej samej instancji albo też w ramach awansu do sądu wyższej instancji. Przeniesienie sędziego może nastąpić jedynie na wniosek samego sędziego. Przy czym przy okazji omawiania możliwości przeniesienia sędziów szczególnie ważną rolę odgrywa przedstawienie podziału na sędziów stałych i tymczasowych. Jeśli chodzi o stałych sędziów, to mogą oni zostać przeniesieni do innych sądów bez ich zgody w przypadku reorganizacji sądów i pod warunkiem, że będą to podobne obowiązki. Druga sytuacja, która ma miejsce, to przeniesienie w wyniku decyzji Państwowej Komisji Dyscyplinarnej. W przypadku sędziów tymczasowych porównuje się ich do innych urzędników państwowych i mogą oni zostać przeniesieni nawet, jeśli nie wyrażą na to zgody. Jak podkreśla się, sytuacje takie w praktyce są jednak rzadkie⁷⁴.

Sędzia może być delegowany do pracy w innym sądzie także na podstawie § 14 ustawy z 28 kwietnia 1994 r. o zatrudnieniu w organach publicznych (*Lag om offentlig anställning*)⁷⁵. Zgodnie z nim sędziowie zwykli są zobowiązani do wykonywania swoich obowiązków w ramach sądu, w którym są zatrudnieni. Przepis ten jednak przewiduje, że sędzia zwykły może być zobligowany do tymczasowego wykonywania swoich obowiązków w innym sądzie niż ten, w którym jest zatrudniony. Obowiązek ten dotyczy sędziego sądu okręgowego w przypadku delegowania do równorzędnego sądu. Podobny obowiązek dotyczy sędziego sądu administracyjnego w przypadku jego delegowania do innego sądu administracyjnego albo do apelacyjnego sądu administracyjnego. Z kolei sędzia apelacyjnego sądu administracyjnego może być delegowany do sądu apelacyjnego.

⁷⁴ G. Taylor, *Some Procedural Aspects of Transferring Judges: a Comparison Between France, Sweden, Lithuania, Germany, and Poland*, June 2014, USAID Fair Justice Project, s. 6.

⁷⁵ Lag (1994:260) om offentlig anställning.

10. Organy quasi-sądowe

10.1. Komitet ds. Kontroli Wyborów

Przykładem pierwszego organu, do którego delegowani są sędziowie, jest Komitet ds. Kontroli Wyborów, który wprowadzono do szwedzkiego systemu w 1972 r. Pierwotnie organem, który rozpatrywał skargi wyborcze, był Naczelny Sąd Administracyjny (*Regeringsrätten*)⁷⁶.

Zgodnie z założeniami projektodawców celem utworzenia tego organu było szybkie rozpatrywanie skarg wyborczych, co było możliwe do osiągnięcia przez organ działający sprawniej i szybciej niż sądy. Możliwość szybkiej oceny skarg wyborczych oznaczała również, że organ ten zostanie wyposażony w elastyczne instrumenty reakcji na nieprawidłowości wyborcze i swobodę w rozwiązywaniu problemów wynikających z naruszenia przepisów wyborczych. Podkreślano, że organ o takim kształcie ma zminimalizować przypadki ponownych wyborów lub wyborów uzupełniających w Królestwie z jednoczesnym dotrzymaniem prawa wyborczego i gwarancji w nim zawartych⁷⁷.

Członków Komitetu wybiera Parlament. W dokumentach przygotowawczych nie wskazano dokładnych wymogów odnośnie do kandydatów na członków Komitetu ds. Kontroli Wyborów. Początkowo w skład organu miały wchodzić osoby z doświadczeniem politycznym. Osoby te powinny były posiadać wiedzę w zakresie prawa, w szczególności prawa wyborczego. Osiągnięcie tych celów powinno być ułatwione z uwagi na fakt, że członkowie komitetu mogli być wybierani zarówno spoza, jak i z grona członków Parlamentu⁷⁸. Podejście takie było poddawane jednak ostrej krytyce i wskazywano, że nie jest uzasadniony wybór na członków Komitetu jedynie osób z wiedzą prawniczą i znajomością prawa wyborczego. Pojawiały się również propozycje całkowitej profesjonalizacji organu i przyjęcie założenia, że członkami Komitetu powinny być jedynie osoby z wiedzą prawniczą⁷⁹. Nie budził wątpli-

⁷⁶ SOU 1973:90, s. 257–258.

⁷⁷ SOU 1972:15, s. 129.

⁷⁸ SOU 1972:15, s. 130.

⁷⁹ Framställning till riksdagen 2012/13:RS1.

wości fakt, że przewodniczącym powinien być sędzia lub sędzia w stanie spoczynku, który nie jest członkiem Parlamentu⁸⁰.

Rozwiązanie takie zostało negatywnie ocenione przez Naczelny Sąd Administracyjny. W opinii tego sądu Komitet nie będzie postrzegany jako niezależny, co jest szczególnie ważne, ponieważ ma on stwierdzać prawidłowość wyborów. Naczelny Sąd Administracyjny wskazał, że gwarancje niezależności może zapewnić jedynie niezależny organ sądowniczy całkowicie wolny od politycznych wpływów⁸¹.

W ostateczności powołano organ kontroli wyborów, który ma charakter quasi-sądowy z jednoczesnym elementem politycznym mającym zapewnić szybkość i skuteczność jego działania. Zgodnie z § 1 rozporządzenia z 6 grudnia 2012 r. o instrukcji dla Komitetu ds. Kontroli Wyborów (*Lag med instruktion för Valprövningsnämnden*)⁸² (Instrukcja Komitetu) organ ten działa przy Parlamencie, z kolei na jego czele stoi rada.

Zgodnie z rozdziałem 3 § 12 ust. 3 RF (powtórzonym w § 3 Instrukcji Komitetu) w skład Komitetu ds. Kontroli Wyborów wchodzi przewodniczący (który jest lub był sędzią zwykłym i nie może być członkiem Parlamentu), zastępca przewodniczącego (w tym przypadku nie jest wymagany status sędziego, jednak praktyka pokazuje, że najczęściej osoby pełniące tę funkcję posiadają takie kwalifikacje), a także sześciu członków (co do zasady osoby te przynależą do partii politycznych, wybierane są po każdych wyborach zwyczajnych, na czas do nowych wyborów). Przy radzie działa sekretarz i specjaliści sprawozdawcy.

Na podstawie § 3 Instrukcji Komitetu rada dba o to, aby działalność Komitetu była prowadzona zgodnie z prawem, rzetelnie zarządza środkami oraz jest odpowiedzialna za sprawozdawczość z działalności Komitetu przed Parlamentem. Rada w celu sprawniejszej organizacji swojej działalności ustala na podstawie § 5 Instrukcji Komitetu regulamin Komitetu. Zawiera on szczegółowe przepisy dotyczące organizacji Rady, podziału pracy, delegacje uprawnień oraz obsługi procesu skargowego.

Komitet działa w formie posiedzeń zwoływanych zgodnie z § 7 Instrukcji Komitetu przez przewodniczącego. Komitet podejmuje decyzje na podstawie procedury głosowania przewidzianej w rozdziale 15 § 11 ustawy z 24 listopada 2005 r. – Prawo wyborcze (*Vallag*)⁸³ (VL). Stanowi on, że Komitet ds. Kontroli Wyborczej rozpatruje odwołania od decyzji, na mocy której ustalono wynik wyborów do Parlamentu albo wyborów samorządowców w składzie wszystkich członków Komitetów. Do głosowania zgodnie z § 9 Instrukcji Komitetu odpowiednie zastosowanie ma procedura głosowania przewidziana w rozdziale 16 RB. Zgodnie z rozdziałem 16 § 1 RB podczas głosowania najmłodszy wiekiem sędzia w sądzie zabiera głos

⁸⁰ Prop. 1973:90, s. 255 za E. Holmberg i in., *Grundlagarna...*, s. 230–231.

⁸¹ SOU 1973:90, s. 269.

⁸² Lag (2012:880) med instruktion för Valprövningsnämnden.

⁸³ Vallag (2005:837).

jako pierwszy. Następnie przemawiają członkowie składu orzekającego według zajmowanego miejsca siedzącego. Przewodniczący przedstawia swoją opinię jako ostatni. Jeśli jednak którykolwiek z sędziów jest sędzią sprawozdawczym, wypowiada się on jako pierwszy. Zgodnie z rozdziałem 16 § 3 RB wyrok opiera się na stanowisku, które otrzymało najwięcej głosów. W przypadku gdy kilka rozwiązań otrzymało taką samą liczbę głosów, decydujący jest głos przewodniczącego lub, jeśli nie poparł on żadnej z opcji, zdanie przegłosowane przez pierwszego z głosujących za jedną z przedstawionych możliwości⁸⁴.

Obsługę administracyjną działalności Komitetu może wykonywać pracownik administracji *Riksdagu*. Pracownik ten wykonuje obowiązki z zakresu obsługi administracyjnej względem Rady, m.in. w zakresie rejestracji dokumentów urzędowych oraz obiegu dokumentacji dotyczącej procesu kontroli wyborów.

Członkowie Rady Komitetu są wybierani po każdych wyborach zwykłych, jak tylko wybory zostaną zatwierdzone aż do momentu nowych wyborów do Komitetu. Ogół decyzji wydanych przez Komitet ds. Kontroli Wyborów publikuje Centralny Organ Wyborczy w publikacji zatytułowanej „Decyzje Komitetu ds. Kontroli wyborów”⁸⁵.

Dużo wątpliwości budzi charakter prawny Komitetu ds. Kontroli Wyborów, a mianowicie, czy jest to organ zbliżony do organów sądowych czy bardziej do organów administracji publicznej. Wskazuje się, że nie jest on sądem ani organem ścigania, ma jednak wyjątkowy charakter i jest odpowiedzialny za rozpatrywanie określonych skarg. Dodatkowo nie przewidziano konkretnej procedury ich rozpatrywania. Zastanawiano się nad procedurą administracyjną, jednakże opcja taka została wyłączona przynajmniej w postępowaniu dowodowym jako zbyt sformalizowanym, z uwagi na fakt, że najważniejszym celem działania Komitetu jest szybkość podejmowania decyzji, a przepisy dotyczące przeprowadzania dowodów w ramach postępowania administracyjnego mogą przyczynić się do wydłużenia postępowania⁸⁶. W projekcie nowelizacji z lat 70. podkreślano, że musi on mieć jak największą swobodę działania w imię realizacji celu w postaci kontroli prawidłowości wyborów w porównaniu do kontroli dokonywanej przez sądy⁸⁷.

Co do zasady członkowie Rady nie są zatrudnieni jedynie w Komitecie, ale łączą obowiązki wynikające z bycia członkiem Komitetu z innymi obowiązkami, np. sędziego. W obowiązującym składzie przewodniczącym jest sędzia sądu apelacyjnego. Co więcej, wiceprzewodniczącym również jest sędzia sądu apelacyjnego. Wśród pozostałych członków są członkowie Parlamentu reprezentujący różne opcje polityczne⁸⁸.

⁸⁴ P. Fitger i in., *Rättgångsbalken Del 1. Supplement 3*, mars 1988, Stockholm 2016, s. 16:14–15.

⁸⁵ Dostępny pod poniższym adresem: <https://www.riksdagen.se/sv/Sa-funkar-riksdagen/Riksdagens-myn-digheter-och-namnder/Valprovningsnamnden/> (dostęp: 15 września 2020 r.).

⁸⁶ Prop. 1974:35, s. 77.

⁸⁷ Prop. 1974:35, s. 77.

⁸⁸ Redogörelse till riksdagen 2019/20:VPN1, s. 4.

Po wyborach Komitet ds. Kontroli Wyborów – na podstawie rozdziału 14 § 30 ustawa z dnia 19 czerwca 2014 r. o ordynacji Riksdagu (oryg. *Riksdagsordning*) (RO)⁸⁹ – bada również kwestie, czy wydano zaświadczenia członkom Parlamentu lub ich zastępcom, posłom do Parlamentu Europejskiego i ich zastępcom, zgodnie z rozdziałem 14 § 30 RO. Kontrola ta powinna być dokonana nie później niż na dzień przed zwołaniem nowego Parlamentu. Sprawozdanie z tego rodzaju kontroli Komitet ds. Kontroli Wyborów przekazuje niezwłocznie Marszałkowi Parlamentu. W przypadku posłów do Parlamentu Europejskiego sprawozdanie z kontroli jest również przesyłane do Parlamentu.

Zgodnie z rozdziałem 12 § 11 RO Komitet ds. Kontroli Wyborów jest również organem odwoławczym w przypadku głosowania w Parlamencie. W przypadku naruszenia prawa wyborczego skarga musi mieć formę pisemną i zostać złożona do Komitetu ds. Kontroli Wyborów. Skarga wyborcza powinna być złożona za pośrednictwem administracji Parlamentu w ciągu pięciu dni od dnia ogłoszenia wyniku głosowania. Po upływie terminu do wniesienia odwołania Marszałek Parlamentu na posiedzeniu Parlamentu ogłasza wszystkie otrzymane skargi.

Komitet ds. Kontroli Wyborów może unieważnić głosowanie w przypadku, jeśli na podstawie postanowienia dodatkowego 12.11.2 do rozdziału 12 § 11 RO naruszono procedurę głosowania z przepisu ust. 6, akapit drugi § 8 lub postanowień dodatkowych 12.8.1–12.8.5 do rozdziału 12 § 8 RO.

10.2. Centralny Organ Wyborczy

Kolejnym organem, do którego delegowani są sędziowie, jest Centralny Organ Wyborczy. Jest to organ odpowiedzialny za rejestrację partii politycznych, zapewnienie sprawnego procesu głosowania, informowanie obywateli o systemie wyborczym w Szwecji. Do jego obowiązków zgodnie z rozdziałem 6 § 6 Prawa wyborczego należy również dostarczenie kart do głosowania oraz kopert używanych w wyborach.

Centralny Organ Wyborczy ma stosunkowo krótką historię swego istnienia. W pierwszej połowie XX wieku wybory były organizowane na szczeblu lokalnym i regionalnym pod nadzorem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (*Inrikesdepartementet*). Wskazywano, że zatrudniano w tym zakresie mało pracowników, którzy byli tymczasowo delegowani do obowiązków związanych z wyborami⁹⁰. Od 1971 r. organem odpowiedzialnym za wybory był Szwedzki Urząd Podatkowy (*Skatteverket*). Powstał on z połączenia kilku organów państwowych. W jego ramach istniała komórka ds. wyborów, która była odpowiedzialna za wybory.

⁸⁹ Riksdagsordning (2014:801).

⁹⁰ H. Brogren, Sweden: Governmental in Form, Independent in Practice: A Decentralized Election Management System, <http://aceproject.org/ace-en/topics/em/introduction/em30> (dostęp: 20 stycznia 2022 r.).

Składał się on z pracowników urzędu delegowanych tymczasowo do wykonywania zadań związanych z organizacją wyborów⁹¹. Na poziomie regionalnym za wybory odpowiadały zarządy okręgów wyborczych, a na szczeblu lokalnym właściwe komisje wyborcze. Organy podatkowe formalnie odpowiadały za sporządzenie kart do głosowania⁹².

Podkreślano, że powierzenie w latach 70. Szwedzkiemu Urzędowi Podatkowemu kwestii związanych z wyborami było podyktowane względami ściśle pragmatycznymi, a mianowicie był to centralny organ państwowy prowadzący rejestr mieszkańców i tym samym był on naturalnym wyborem przy tworzeniu list wyborczych i obsługi wyborów. W ramach urzędu funkcjonowała komórka ds. wyborów – Biuro Wyborcze, które zapoczątkowało rozwój centralnej struktury zarządzania wyborami. Przyczynami rozwoju osobnego organu był fakt umożliwienia swobodnego i szybkiego działania w ramach organizacji wyborów, co było utrudnione z uwagi na usytuowanie w strukturze innego organu i dłuższą drogę podejmowania decyzji. Dodatkowo, wraz z rozwojem i zwiększonym wykorzystaniem nowych technologii, Biuro Wyborcze podkreślało potrzebę ustanowienia własnych linii komunikacyjnych. Co więcej, podkreślano, że waga zadań związanych z organizacją wyborów oraz ich specyfika uzasadniają potrzebę utworzenia nowego organu⁹³.

W lutym 2000 r. Rząd zdecydował o rozpoczęciu prac nad przeglądem niektórych aspektów systemu wyborczego w szczególności administracyjnym oraz użycia nowoczesnych technologii. W czerwcu 2000 r. komisja powołana przez rząd przygotowała raport zatytułowany „Nowy centralny organ wyborczy – Państwowa Komisja Wyborcza”. Raport ten zawierał propozycje umiejscowienia w strukturze organów państwowych organu pełniącego funkcję organu wyborczego oraz jak powinna wyglądać przyszła organizacja jego działalności. Zaproponowano utworzenie nowego organu pełniącego funkcję centralnego organu wyborczego oraz przeniesienie funkcji ze Szwedzkiego Urzędu Skarbowego na ten właśnie organu⁹⁴. 1 lipca 2001 r. utworzony został nowy organ wyborczy – Centralny Organ Wyborczy, którego zadaniem była organizacja wyborów parlamentarnych oraz komunalnych, a także wyborów do Parlamentu Europejskiego⁹⁵.

W początkowych latach istnienia Centralnego Organu Wyborczego Szwedzki Urząd Podatkowy nadal miał szereg uprawnień dotyczących organizacji wyborów, które wynikały z przepisów ordynacji wyborczej. Z biegiem czasu zaproponowano stopniowe przeniesienie tych zadań na Centralny Organ Wyborczy oraz Radę Administracji Powiatu, co miało przyczynić się do stworzenia spójnego systemu organów wyborczych również na poziomie lokalnym⁹⁶.

⁹¹ Prop. 1996/97:70.

⁹² SOU 2000:125, s. 65–66.

⁹³ SOU 2000:125, s. 65–66.

⁹⁴ Prop. 2001/02:53, s. 33.

⁹⁵ Regeringens proposition 2000/01:100, s. 148–149.

⁹⁶ Prop. 2001/02:53, s. 84.

Zgodnie z rozdziałem 3 § 1 ustawy wyborczej Centralny Organ Wyborczy ponosi ogólną odpowiedzialność za sprawy wyborcze. Zgodnie z § 1 ustawy o referendum (*Folkomröstningslag*)⁹⁷ organ ten odpowiada również za organizację referendum. Na poziomie regionalnym, zgodnie z rozdziałem 3 § 2 VL, organem wyborczym odpowiedzialnych za przygotowanie komitetów wyborczych jest Rada Administracji Powiatu (*Länsstyrelse*), jako organ podległy Centralnemu Organowi Wyborczemu. W każdej gminie funkcjonuje również komisja wyborcza, która zgodnie z rozdziałem 3 § 3 VL jest lokalnym organem wyborczym podlegającym Centralnemu Organowi Wyborczemu, odpowiedzialnym w gminie za sprawy dotyczące wyborów na terenie gminy. Ich działalność jest wspierana przez gminy, które mają m.in. obowiązek zapewnienia pomieszczeń na lokale wyborcze.

Praca Centralnego Organu Wyborczego została uregulowana w rozporządzeniu z 22 listopada 2007 r. z instrukcjami dla organu wyborczego (*Förordning med instruktion för Valmyndigheten*)⁹⁸ (Instrukcja VI).

Przepisy § 1 i 2 Instrukcji VI stanowią, że organ ten jest odpowiedzialny za sprawy dotyczące wyborów i ogólnokrajowych referendów. Zgodnie z tym przepisem jest on również krajowym punktem kontaktowym i właściwym organem do spraw kontroli i poświadczania liczby ważnych głosów poparcia złożonych przez obywateli Szwecji, związanych z wyborami do Parlamentu Europejskiego.

Status Komitetu jako organu niezależnego i niezawisłego nie został bezpośrednio określony, jednakże wskazuje się, że odpowiednie zastosowanie mogą mieć przepisy dotyczące niezależność organów administracji publicznej⁹⁹. Zgodnie z rozdziałem 12 § 2 RF żaden inny organ nie może decydować o sposobie rozstrzygania sprawy przez organ administracji publicznej. Jest to kolejny wyraz statusu organów administracji publicznej. Stosowanie przepisów dotyczących administracji publicznej może wynikać z faktu, że Komitet ds. Kontroli Wyborów jest zarówno historycznie, jak i strukturalnie powiązany ze Szwedzkim Urzędem Podatkowym. Kolejną gwarancją niezależności tego organu jest również fakt, że zarówno przewodniczącym Komitetu, jak i często jego zastępcą są sędziami, co ma sprzyjać niezależnemu i apolitycznemu wykonywaniu obowiązków przez ten organ.

Zgodnie z § 3 Instrukcji VI na czele Centralnego Organu Wyborczego stoi Rada, która składa się z przewodniczącego, wiceprzewodniczącego i trzech członków (§ 4 Instrukcji VI). W przypadku członków innych niż przewodniczący i wiceprzewodniczący wyznacza się dla nich zastępców. Wiceprzewodniczący jest powoływany przez Rząd.

⁹⁷ Folkomröstningslag (1979:369).

⁹⁸ Förordning (2007:977) med instruktion för Valmyndigheten.

⁹⁹ K. Hedén, *Valprövningsnämnden – En oberoende och opartisk överprövning av valfrågor?*, Lund 2014, s. 35–36, źródło: <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=4361983&fileId=4390101> (dostęp: 6 stycznia 2022 r.).

Jednocześnie przy Radzie działa sekretariat z dyrektorem sekretariatu na czele, głównym sprawozdawcą oraz kilkoma zastępcami, sekretarzami i asystentami (§ 5 Instrukcji VI). Są oni zatrudnieni na pełny etat w administracji *Riksdagu*, a tym samym praca na rzecz Komitetu jest wykonywana obok ich głównej pracy i są oni tymczasowo delegowani do niej. Wykonywanie przez nich obowiązków następuje w okresie przed wyborami i po nich; dla przykładu przy ostatnich wyborach trwał on od 15 września 2018 r. do 31 sierpnia 2019 r.¹⁰⁰

Centralny Organ Wyborczy jest połączony strukturalnie ze Szwedzkim Urzędem Podatkowym i zgodnie z § 7 Instrukcji VI to właśnie Szwedzki Urząd Podatkowy zapewnia pomieszczenia i wykonuje zadania administracyjne na rzecz Centralnego Organu Wyborczego przez delegowanie swoich pracowników do pracy w tym Organie. Jest to z pewnością wyraz historycznego powiązania pomiędzy tymi organami.

Centralny Organ Wyborczy zgodnie z § 10 Instrukcji VI działa przez członków Rady, jednakże w przypadku spraw o doniosłym znaczeniu są one rozpatrywane przy obecności wszystkich członków zarządu. Rada może w regulaminie lub na podstawie szczególnych decyzji przekazać sekretarzowi upoważnienie do rozstrzygania spraw, które należą do jej kompetencji.

Do obowiązku Rady, zgodnie z § 11 Instrukcji VI, należy przedstawianie Rządowi corocznych sprawozdań dotyczących działalności Centralnego Organu Wyborczego w danym roku kalendarzowym oraz kosztów tych działań nie później niż 22 lutego każdego roku. Ponadto Centralny Organ Wyborczy nie później niż 1 marca każdego roku musi przedłożyć Rządowi projekt budżetu. Dokumentacja budżetowa musi zawierać propozycje Centralnego Organu Wyborczego dotyczące finansowania działań na następne trzy lata budżetowe.

10.3. Organy w ramach systemu pomocy prawnej

Kolejnymi organami quasi-sądowymi, do których delegowani są sędziowie, są organy czuwające nad realizacją pomocy prawnej.

Organem właściwym w sprawach związanych z udzielaniem pomocy prawnej jest Rada ds. Pomocy Prawnej. Składa się ona z przewodniczącego, którym jest czynny lub emerytowany sędzia zwyczajny, dwóch członków mających wykształcenie prawnicze, którzy nie są sędziami oraz dwóch innych członków. Wszyscy członkowie muszą być obywatelami Szwecji. Są oni powoływani przez rząd na czas określony (§ 48 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o pomocy prawnej (*Rättshjälpslag*)¹⁰¹ (RL).

Działalność Rady ds. Pomocy Prawnej została uregulowana w rozporządzeniu z 22 listopada 2007 r. o instrukcji dla Rady Pomocy Prawnej (*Förordning med instruktion för Rättshjälpsnäm-*

¹⁰⁰ Redogörelse till riksdagen 2019/20:VPN1, s. 4.

¹⁰¹ *Rättshjälpslag* (1996:1619)

den)¹⁰² (Instrukcja VII). Jest ona odpowiedzialna za rozpatrywanie odwołań w ramach prawa do pomocy prawnej (§ 1 Instrukcji VII). Rada rozpatruje m.in. odwołania od decyzji wydawanych przez Organ ds. Pomocy Prawnej (*Rättshjälpsmyndigheten*). Za wsparcie administracyjne dla Rady odpowiedzialny jest Sąd Apelacyjny dla Nedre Norrland (§ 5 Instrukcji VII).

Działalność wspomnianego Organu ds. Pomocy Prawnej została uregulowana w rozporządzeniu z 22 listopada 2007 r. dotyczącym Instrukcji dla Organu ds. Pomocy Prawnej (*Förordning med instruktion för Rättshjälpsmyndigheten*)¹⁰³ (Instrukcja VIII). Jest on właściwy do rozpoznania spraw wynikających z prawa wyborczego, wśród których należy wskazać np. zwrot kosztów za udzielanie porady prawnej, rozpatrywanie kwestii dotyczących zwrotu środków w ramach RL. Organ pomocy prawnej ustala ostatecznie wysokość opłaty za pomoc prawną przysługującą powodowi po ustaleniu wynagrodzenia osoby, która udzielała tej pomocy (§ 1 Instrukcji VII)¹⁰⁴.

Na czele tego organu stoi przewodniczący, którym jest Prezes Sądu Okręgowego w Sundsvall (§ 2 Instrukcji VII). Może on delegować pracownika administracji sądu do wykonywania zadań w zakresie wsparcia administracyjnego Organu ds. Pomocy Prawnej (§ 4 Instrukcji VII). Organ ds. Pomocy Prawnej prowadzi również stosunkowo szeroką działalność na rzecz informowania w sprawach pomocy prawnej dla sądów, adwokatów, a także stron procesowych oraz opinii publicznej. Działania informacyjne obejmują również przekazywanie informacji odnośnie do warunków uzyskania pomocy prawnej¹⁰⁵.

10.4. Rada Prawa

Kolejnym organem, który jest organem quasi-sądowym o charakterze opiniodawczym, jest Rada Prawa Królestwa Szwecji¹⁰⁶. Historyczne początki tego organu sięgają działalności tzw. Rady Państwa, która była organem doradczym do spraw legislacji przy monarsze szwedzkim. Wraz z powołaniem do życia Sądu Najwyższego w 1789 r. oraz zmianami w funkcjonowaniu Parlamentu (*Riksdag*) i Rządu (*Regeringen*) rolę organu doradczego Króla Szwecji przejął Sąd Najwyższy oraz Premier. W ramach realizacji funkcji doradczych podmioty te były uprawnione do przedstawiania propozycji nowelizacji prawodawstwa. Przy czym należy wspomnieć, że opinie te nie były wiążące dla Króla ani dla Parlamentu,

¹⁰² Förordning med instruktion för Rättshjälpsnämnden (2007:1079).

¹⁰³ Förordning med instruktion för Rättshjälpsmyndigheten (2007:1078).

¹⁰⁴ Sveriges Domstolar årsredovisning 2019, s. 75, źródło: <https://www.domstol.se/om-sveriges-domstolar/statistik-styrning-och-utveckling/arsredovisning/arsredovisning-2019/> (dostęp: 2 listopada 2022 r.).

¹⁰⁵ Sveriges Domstolar årsredovisning 2019, s. 75.

¹⁰⁶ Na ten temat także: B. Przywora, A. Wróbel, *Pozycja ustrojowa Rady Legislacyjnej (Lagrådet) w Królestwie Szwecji – uwagi wstępne*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” (przyjęte do druku w 2022r.).

w związku z tym miały charakter stricte doradczy. System ten okazał się być nieskuteczny z uwagi na samą strukturę Sądu Najwyższego. Jak wspomniano, Sąd Najwyższy składa się z 16 sędziów. Z uwagi na potrzebę udziału w pracach Rady Prawa zmniejszała się liczba sędziów orzekających w Sądzie Najwyższym. Stąd też już na początku XX wieku pojawiały się głosy o potrzebie utworzenia nowego organu, który miałby przejąć uprawnienia doradcze względem Króla, Rządu i Parlamentu, w tym kwestie opiniowania aktów prawnych. Poczynając od 1909 r., kompetencje związane z opiniowaniem projektów aktów prawnych przekazano Radzie Legislacyjnej¹⁰⁷. W jej skład wchodził sędziowie Sądu Najwyższego oraz członkowie nowo utworzonego Naczelnego Sądu Administracyjnego (*Högsta förvaltningsdomstolen*)¹⁰⁸. W skład tego organu wchodziło trzech sędziów Sądu Najwyższego oraz jeden sędzia Naczelnego Sądu Administracyjnego¹⁰⁹.

Podstawą prawną funkcjonowania Rady Prawa był początkowo Instrument Rządzenia (*Regeringsformen*) oraz ustawa o Radzie Legislacyjnej z 1909 r. (*Lag om Lagrådet*)¹¹⁰. W dalszej kolejności ustawa ta została zastąpiona dwoma aktami prawnymi, z których pierwszy był przyjęty w 1965 r., a drugi w 1979 r.¹¹¹ Obowiązująca ustawa o Radzie Prawa została przyjęta 5 czerwca 2003 r. (*Lag om Lagrådet*)¹¹².

Z uwagi na miejsce tego organu w systemie organów Królestwa Szwecji wskazuje się, że jest to jeden z organów działających w ramach procesu ustawodawczego. Nie można jednak nie zgodzić się z głosami, które wskazują, że Rada Prawa posiada wiele cech organu ds. kontroli konstytucyjności ustaw. Są to jednak dyskusje doktrynalne, ponieważ szwedzki ustawodawca nie zdecydował się na jednoznaczne określenie statusu tego organu ani w ustawach konstytucyjnych, ani w aktach ustawowych czy też podustawowych¹¹³. Jednocześnie zadania Rady Prawa są określane jako działalność organu wykwalifikowanego w procesie przyjmowania ustaw. Jego zadaniem jest badanie zgodności proponowanych zmian w ustawach albo ustaw z obowiązującym prawem, w tym również z Instrumentem Rządzenia (*Regeringsformen*). Realizacji tego zadania sprzyja niezależność tej instytucji, oparta na odrębnej regulacji w ramach ustaw konstytucyjnych¹¹⁴.

Z punktu widzenia niniejszego opracowania szczególnie interesujący wydaje się skład tego organu. Zgodnie z przepisami członkami Rady Prawa mogą być sędziowie zwykli czynni i emerytowani, którzy orzekają albo orzekali w Sądzie Najwyższym lub Naczelnym Sądzie Administracyjnym. Rozwinięciem tej regulacji jest § 2 ustawy o Radzie Prawa, który stano-

¹⁰⁷ SOU 2001:88, s. 23.

¹⁰⁸ Do 2010 r. używano określenia, które w dosłownym tłumaczeniu oznaczało Sąd Rządowy (*Regeringsrätten*).

¹⁰⁹ E. Holmberg i in., *Grundlagarna...*, s. 390.

¹¹⁰ SOU 2001:88, s. 23.

¹¹¹ SOU 1979:368.

¹¹² Lag (2003:333) om Lagrådet.

¹¹³ R. Lavin, *Hur uppfattas Lagrådets roll av Lagrådet självt?*, SvJT 2009, s. 200.

¹¹⁴ SOU 2001:88, s. 26.

wi, że w skład Rady Legislacyjnej wchodzi: 1) czynni sędziowie Sądu Najwyższego, 2) emerytowani sędziowie Sądu Najwyższego, 3) prawnicy administracji publicznej posiadający odpowiednie kwalifikacje.

Warto dostrzec jeszcze jedną ważną kwestię w tym obszarze. W celu uniknięcia nadmiernej ingerencji w pracę Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego wprowadzono rozwiązanie, zgodnie z którym w pracę Rady Legislacyjnej nie może być zaangażowanych więcej niż sześciu sędziów z tych sądów. Już w uzasadnieniu projektu ustawy o Radzie Prawa z 1979 r. wskazano, że praca sędziów w Radzie Prawa powinna być staranna, przy czym nie powinna nadmiernie zakłócać pracy Sądu Najwyższego czy też Naczelnego Sądu Administracyjnego¹¹⁵. Do 2002 r. w skład Rady mogli wchodzić jedynie czynni sędziowie, natomiast coraz większa liczba procedowanych ustaw i projektów przyczynia się do większej ilości wniosków o wydanie opinii na temat konkretnej nowelizacji lub ustawy przez Radę Prawa. Stąd też wprowadzono zmiany w zakresie katalogu osób mogących zostać członkami Rady, rozszerzając go o byłych (emerytowanych) sędziów Sądu Najwyższego oraz Naczelnego Sądu Administracyjnego albo też o sędziów, którzy zakończyli pełnienie służby we wskazanych sądach¹¹⁶. Dodatkowo w Radzie mogą być inne osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje, które zostały wyznaczone przez Rząd¹¹⁷.

Kadencja członków Rady Prawa trwa rok i za początek kadencji uznaje się jesienną sesję Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego, która odbywa się na podstawie § 13 ustawy o pomocy prawnej. W porównaniu do poprzedniego terminu, który wynosił dwa lata, jest to znaczne skrócenie kadencji. Przyczynkiem do wprowadzenia takiej zmiany jest fakt, że pod koniec XX wieku zmniejszono liczbę sędziów zasiadających w Sądzie Najwyższym do 16, a w Naczelnym Sądzie Administracyjnym do 12. Spowodowało to, że udział tych sędziów w bieżących pracach Rady Prawa mógł znacząco wpłynąć na działalność orzeczniczą wspomnianych sądów. Podkreślano jednak, że rozwiązanie takie nie stanie na przeszkodzie ciągłości rozpatrywania projektów ustaw w ramach prac Rady Prawa ze względu na rozwiązanie zawarte w § 16 ustawy o Radzie Prawa¹¹⁸. Co ciekawe w literaturze przedmiotu podkreśla się, że określenie rocznej kadencji członków Rady Prawa nie stanowi przeszkody w ponownym wybraniu jej członków. Chodzi tu przede wszystkim o sędziów emerytowanych oraz osoby posiadające wiedzę prawniczą¹¹⁹.

Ustawa o Radzie Prawa określa w § 6, że jej członkiem nie może być Przewodniczący Wydziału czy też Prezesa Sądu w Sądzie Najwyższym lub w Naczelnym Sądzie Administracyjnym. Jak wykazano przy okazji analizy struktury wewnętrznej m.in. Sądu Najwyższego,

¹¹⁵ Prop. 2010/11:98, s. 10.

¹¹⁶ Prop. 2013/14:13, s. 10.

¹¹⁷ SOU 2001:88, s. 7.

¹¹⁸ Prop. 2010/11:98, s. 13.

¹¹⁹ Prop. 2010/11:98, s. 13.

w zakres obowiązków przewodniczącego czy prezesa wchodzi realizacja wielu obowiązków natury organizacyjnej i administracyjnej. Każdorazowo sędziów do Rady Prawa wyznacza Sąd Najwyższy oraz Naczelny Sąd Administracyjny na podstawie wewnętrznego regulaminu¹²⁰.

¹²⁰ Prop. 2010/11:98, s. 13.

11. Zwolnienie, zawieszenie i postępowanie dyscyplinarne w stosunku do sędziów zwykłych i tymczasowych

Zgodnie z rozdziałem 11 § 7 RF osoba powołana na zwykłego sędziego może być zwolniona z tego stanowiska w dwóch wspomnianych wcześniej przypadkach. Pierwszy z nich dotyczył będzie sytuacji, w której osoba popełniła przestępstwo albo rażąco naruszyła lub wielokrotnie naruszała obowiązki wynikające z zatrudnienia i tym samym wyraźnie wykazała, że nie może w sposób odpowiedni wykonywać swoich obowiązków. Przez naruszenie obowiązków rozumie się umyślne albo nieumyślne działania, które swoim charakterem są bliskie przestępstwu¹²¹.

Kolejna sytuacja wynika z rozdziału 11 § 7 RF. Dotyczy sędziego zwykłego, który osiągnął wiek emerytalny albo z uwagi na stan zdrowia zrezygnował z pełnienia urzędu sędziego. Właściwym organem w przypadku zwolnienia albo skierowania sędziego na badania lekarskie jest Państwowa Komisja Dyscyplinarna¹²².

W każdym przypadku, jeśli organem, który wydał decyzję w sprawie o postępowanie dyscyplinarne, jest Państwowa Komisja Dyscyplinarna, sędzia zwykły może złożyć odwołanie do sądu pracy¹²³. Dodatkowe uprawnienia w tym zakresie przysługują również Rządowi w przypadku stanu wojennego albo też stanu zagrożenia wojną. Sędzia może być skierowany do innego sądu niż ten, w którym był zatrudniony. Przy czym nadal powinno to być stanowisko, które odpowiada poprzedniemu.

Jak już wspomniano, sytuacja nieco inaczej wygląda w przypadku sędziów tymczasowych (czyli sędziów zatrudnionych na określony czas). Nie są oni chronieni w podobny sposób, jak sędziowie zwykli i tym samym mogą być przenoszeni. Pewne ograniczenia wynikają jednak w przypadku przeniesienia na wniosek sędziów tymczasowych, ponieważ nie mogą oni złożyć wniosku o przeniesienie do innego sądu w ciągu pierwszego roku pracy.

¹²¹ E. Holmberg i in., *Grundlagarna...*, s. 488.

¹²² E. Holmberg i in., *Grundlagarna...*, s. 489.

¹²³ E. Holmberg i in., *Grundlagarna...*, s. 489.

Odmienne rozwiązania przyjęto w stosunku do sędziów Sądu Najwyższego oraz Naczelnego Sądu Administracyjnego. Zgodnie z rozdziałem 11 § 8 RF w przypadku odpowiedzialności za popełnione przestępstwa tych sędziów jedynym właściwym sądem rzeczowo jest Sąd Najwyższy. Z kolei w przypadku rozstrzygania kwestii związanych z zatrudnieniem lub obowiązkiem poddania się badaniom lekarskim właściwym do rozpatrzenia tego rodzaju spraw jest Naczelny Sąd Administracyjny. Jednakże w przypadku, gdy kwestia dotyczy zatrudnienia sędziego albo przymusowego poddania się badaniom lekarskim przez sędziego Naczelnego Sądu Administracyjnego, właściwy do rozpoznania sprawy jest w tym przypadku Sąd Najwyższy. Wniosek o rozpatrzenie sprawy zgodnie z rozdziałem 11 § 8 ust. 2 RF może wnieść Ombudsman Parlamentarny albo Kanclerz ds. Wymiaru Sprawiedliwości. W przypadku, gdy stały sędzia zostanie zwolniony ze stanowiska na podstawie decyzji innego organu niż sąd, jest on uprawniony do zwrócenia się do sądu z wnioskiem o rozpatrzenie zasadności zwolnienia (rozdział 11 § 9 RF). W takiej sytuacji sąd rozpatrujący sprawę będzie składał się z sędziów zwykłych. Podkreślić należy, że rozwiązanie to nie dotyczy jedynie sytuacji zawieszenia w wykonywaniu obowiązków sędziego, ale także przypadku skierowania na przymusowe badania lekarskie albo wymierzenia innych kar administracyjnych.

Z uwagi na wyjątkowy charakter tradycyjnego powiązania sądownictwa i administracji publicznej centralną rolę w przypadku odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów odgrywa ustawa z 5 grudnia 1995 r. o ochronie zatrudnienia (*Lag om anställningsskydd*)¹²⁴ (LOA). Drugim aktem uzupełniającym regulację LOA jest ustawa z 28 kwietnia 1994 r. o powołaniu¹²⁵ (*Lag om fullmaktsanställning*) (LOF)¹²⁶.

W pierwszej kolejności analizie poddana zostanie LOA. Ustawa ta zawiera regulacje dotyczące m.in. kwestii zatrudnienia na podstawie powołania pracowników administracji publicznej, w tym również sędziów zwykłych i tymczasowych. Zakres obowiązywania ustawy został określony w § 1 oraz § 4 LOA. Zgodnie z tymi przepisami ustawa ma zastosowanie w stosunku do osób zatrudnionych w Parlamencie i jego organach, jak również w stosunku do instytucji oraz organów działających w ramach Rządu. W § 2 LOA wskazano, że sędzia zwykły jest zatrudniany przez powołanie na podstawie ustawy o powołaniu zwykłych sędziów sądów powszechnych, o której była już wcześniej mowa. Dodatkowo ustawa podkreśla w § 2 LOA, że Rząd wskazuje, którzy pracownicy będą powołani na podstawie tej ustawy.

Akt ten określa również dodatkowe warunki odnośnie do zakończenia stosunku pracy w przypadku osiągnięcia wieku emerytalnego lub niezdolności do dalszego wykonywania obowiązków. Zgodnie z § 6 LOA pracownik, którego dotyczy ustawa, może być zwolniony

¹²⁴ Lag (1982:80) om anställningsskydd.

¹²⁵ Dosłowne tłumaczenie: „przez pełnomocnika”.

¹²⁶ Lag (1994:261) om fullmaktsanställning.

przed osiągnięciem wieku emerytalnego, jeżeli z powodu utraty lub zmniejszonej zdolności do pracy nie będzie mógł w przyszłości wykonywać swoich obowiązków. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku, jeżeli ze względu na ograniczoną zdolność do pracy przez dwa lata z rzędu najprawdopodobniej nie będzie mógł wrócić do pracy w ciągu kolejnego roku.

Ponadto w ustawie tej przewidziano instytucję zawieszenia pracownika administracji publicznej, w tym również sędziego zwyczajnego. Zgodnie z § 10 LOA pracownik może być zawieszony w wykonywaniu swoich obowiązków w czterech przypadkach: w stosunku do tej osoby wszczęto postępowanie mające na celu jej zwolnienie; przeciwko tej osobie podjęto kroki przedstawienia zarzutów, które mogą doprowadzić do jej zwolnienia; istnieje brak odpowiedniego wykonywania obowiązków zawodowych z uwagi na chorobę albo inną podobną przyczynę; osoba skierowana na badania lekarskie nie poddaje się tym badaniom mimo istnienia takiego obowiązku. Wspomniane skierowanie może mieć miejsce w przypadku, gdy pracownik nie wykonuje w sposób zadowalający swoich obowiązków zawodowych i najprawdopodobniej nie będzie w stanie wykonywać swoich obowiązków z uwagi na stan zdrowia (§ 11 LOA).

Kluczowe znaczenie dla odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów zwykłych oraz pracowników służby cywilnej ma Państwowa Komisja Dyscyplinarna. Jest ona organem właściwym w przypadku zwolnienia, zawieszenia i przymusowego badania. Przy czym spod odpowiedzialności dyscyplinarnej przed Państwową Komisją Dyscyplinarną wyłączono Kanclerza ds. Wymiaru Sprawiedliwości, jak również sędziów Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego, w stosunku do których obowiązują odrębne rozwiązania. Zgodnie z § 14 LOA na pracownika, który umyślnie albo przez niedbalstwo narusza obowiązki zawodowe, może być nałożona kara dyscyplinarna. Jeżeli okoliczności naruszenia wskazują, że ma ono drobny charakter, w takim przypadku kara dyscyplinarna może nie być wymierzona.

Wśród możliwych do wymierzenia kar dyscyplinarnych przewiduje się ostrzeżenie albo obniżenie wypłaty. Przy czym w stosunku do pracownika nie może być wymierzona jednoznacznie więcej niż jedna kara dyscyplinarna (§ 15 LOA). W przypadku obniżenia wypłaty nie może ona trwać dłużej niż 30 dni i nie może przekraczać 25% dziennego wynagrodzenia.

Termin przedawnienia w stosunku do kar dyscyplinarnych wynosi dwa lata od momentu, kiedy miało miejsce naruszenie, które jest podstawą postępowania dyscyplinarnego (§ 17 LOA).

Zgodnie z § 18 LOA kary dyscyplinarne nie mogą być wymierzone po ustaniu zatrudnienia albo po zwolnieniu z pracy. Przy czym przepis ten doprecyzowuje, że regulacja ta nie znajduje zastosowania w przypadku, gdy pracownik zostanie przeniesiony z jednego stanowiska na drugie w ramach m.in. wymiaru sprawiedliwości, prokuratury.

Ciekawa z punktu widzenia odpowiedzialności (tym razem karnej) pracownika jest treść § 22 LOA. Stanowi on, że w sytuacji podejrzenia popełnienia przestępstwa w ramach wykonywania obowiązków zawodowych prokurator powinien być zawiadomiony w przypadku

przestępstw dotyczących otrzymania korzyści majątkowych, naruszenia obowiązków zawodowych lub naruszenia obowiązku tajemnicy. Jest to wyliczenie otwarte, o czym stanowi § 22 ust. 2 LOA, ponieważ zawiadomienie prokuratury powinno nastąpić, jeżeli istnieje podejrzenie popełnienia przestępstwa, za które przewidziano surowszą karę niż grzywna.

W odniesieniu do postępowania dyscyplinarnego toczy się ono przed Państwową Komisją Dyscyplinarną. Zgodnie z § 34 LOA komisja ta rozpatruje sprawy dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej, ścigania i zwalniania pracowników zatrudnionych na podstawie decyzji Rządu, co sprawia, że zakresem tym objęci są również sędziowie. Drugą kategorią pracowników wymienionych w tym przepisie są pracownicy, którzy nie byli zatrudnieni na podstawie decyzji Rządu, ale zajmują stanowisko kierownicze.

W ramach skonstruowanego systemu odpowiedzialności dyscyplinarnej, w ramach postępowania dyscyplinarnego oraz w pozostałych kwestiach wynikających ze stosowania LOA odpowiednie zastosowania mają przepisy ustawy z 31 maja 1974 r. o postępowaniu w sporach pracowniczych (*Lagen om rättegången i arbetstvister*)¹²⁷.

Od decyzji Państwowej Komisji Dyscyplinarnej przysługuje środek zaskarżenia do sądu. Środek ten zgodnie z § 39 LOA powinien być złożony w terminie trzech tygodni od dnia otrzymania decyzji, a w przypadku Parlamentarnego Ombudsmana lub Kanclerza ds. Sprawiedliwości termin ten liczony jest od dnia ogłoszenia decyzji.

Jak już wspomniano, kolejnym aktem prawnym regulującym m.in. kwestie postępowań dyscyplinarnych jest ustawa o powołaniu (*Lag om fullmaktsanställning*). Z § 1 tej ustawy wynika, że regulacja ta znajduje zastosowanie w stosunku do pracowników powołanych. Ustawa ta stanowi *lex specialis* w stosunku do LOA. Zgodnie § 1 LOF ustanowienie sędziego na stanowisku następuje przez powołanie.

W przypadku sporów dotyczących zwolnienia, zawieszenia i skierowania na przymusowe badania właściwy do ich rozpatrzenia jest sąd pracy. Przy czym § 17 LOF stanowi, że w przypadku sędziów Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego zgodnie ze wspomnianymi regulacjami zawartymi w Instrumencie Rządzenia (*Regeringsformen*) właściwy dla Naczelnego Sądu Administracyjnego jest Sąd Najwyższy, a dla Sądu Najwyższego – Naczelny Sąd Administracyjny.

W przypadku odwołania się od decyzji Państwowej Komisji Dyscyplinarnej, zgodnie z § 17 LOF Sąd Najwyższy albo Naczelny Sąd Administracyjny rozpatrzy sprawę dotyczącą zwolnienia, zawieszenia albo obowiązku poddania się badaniu lekarskiemu na podstawie przepisów kodeksu postępowań sądowych (*Rättegångsbalken*) stanowiących o postępowaniu cywilnym.

¹²⁷ Lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister.

12. Postępowanie przed Państwową Komisją Dyscyplinarną

W celu lepszego zrozumienia rozwiązań dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej analizie poddany zostanie również centralny akt dotyczący postępowania przed Państwową Komisją Dyscyplinarną. Jest nim rozporządzenie z 8 listopada 2007 r. o instrukcji dla Państwowej Komisji Dyscyplinarnej (*Förordning med instruktion för Statens ansvarsnämnd*) (Instrukcja IV)¹²⁸. Zakres kompetencji Komisji został określony w § 1 Instrukcji IV poprzez wskazanie, że jest ona właściwa w sprawach wskazanych w LOA i LOF.

Struktura i skład Komisji zostały określone w § 1 i 2 Instrukcji IV. Zgodnie z tymi przepisami na jej czele stoi Rada składająca się z pięciu członków. Dla każdego z członków przewidziano zastępcę, który przejmie obowiązki członka Rady, jeśli nie będzie mógł wykonywać swoich obowiązków. Nie przewidziano jednak zastępców dla przewodniczącego i jego zastępcy. W przypadku ostatnich dwóch członków Rady Instrukcja IV wskazuje, że powinny to być osoby z wykształceniem prawniczym i co najważniejsze powinny być sędziami. Zgodnie z § 13 Instrukcji IV są oni powoływani przez Rząd.

Obsługę administracyjną Państwowej Komisji Dyscyplinarnej zapewnia Sąd Apelacyjny (*Svea hovrätt*)¹²⁹ (§ 5 Instrukcji IV). Jest to typowe rozwiązanie dla szwedzkiego systemu, które jest szeroko stosowane przy innych organach, o czym będzie mowa przy okazji omawiania delegowania sędziów sądów szwedzkich do innych organów.

Samo postępowanie przed Komisją zostało uregulowane w jej wewnętrznym regulaminie. Jednocześnie § 7 Instrukcji IV stanowi, że początkowym etapem postępowania dyscyplinarnego jest przedstawienie stanu faktycznego przez sekretarza Komisji. Co do zasady posiedzenia Komisji odbywają się w formie tradycyjnej, jednakże zgodnie z § 8 Instrukcji IV w sprawach niecierpiących zwłoki członkowie Komisji mogą porozumiewać się środkami komunikacji na odległość. Jeżeli sprawa nie może być rozpoznana przez kontakty członków Komisji na odległość, Przewodniczący może samodzielnie rozstrzygnąć sprawę. Bezpiecznikiem w tym

¹²⁸ Förordning (2007:831) med instruktion för Statens ansvarsnämnd.

¹²⁹ Jeden z sądów apelacyjnych w Królestwie Szwecji.

przypadku jest fakt, że Przewodniczący jest zobowiązany do poinformowania członków Komisji o decyzji podjętej w takiej sprawie.

W ramach postępowania Przewodniczący albo sekretarz Komisji na podstawie § 9 Instrukcji IV są uprawnieni do żądania od organów administracji publicznej dostarczenia niezbędnych informacji albo opinii w ramach toczącego się postępowania dyscyplinarnego. W trakcie postępowania każdy, kto może dostarczyć informacje odnośnie do postępowania, może uczestniczyć w posiedzeniu Komisji, o czym stanowi § 10 Instrukcji IV, i otrzymać zwrot kosztów poniesionych w związku z udziałem w tym posiedzeniu.

Państwowa Komisja Dyscyplinarna jest organem pierwszej instancji w ramach postępowania dyscyplinarnego. Zgodnie z § 16 Instrukcji IV organem odwoławczym od decyzji Komisji jest sąd administracyjny.

13. Struktura administracyjna sądów powszechnych – zagadnienia szczegółowe

Podstawowym aktem prawnym regulującym strukturę wewnętrzną sądów jest wspomniany już kodeks postępowania sądowych (*Rättegångsbalken*), jak również rozporządzenie z 23 maja 1996 r. o instrukcji dla sądów okręgowych (*Förordning med tingsrättsinstruktion*) (Instrukcja)¹³⁰.

W celu przypomnienia, zgodnie z rozdziałem 1 § 2 RB na czele sądu okręgowego stoi prezes sądu (*lagman*; dosłownie: „mówiący prawa”). Jest to stanowisko, które swoimi korzeniami sięga średniowiecza. W średniowiecznej Szwecji był to urzędnik cytujący prawa z pamięci w sądzie. Instytucja ta została przywrócona do prawa szwedzkiego w 1947 r. Obok prezesa w sądzie okręgowym jest zatrudniony sędzia sądu okręgowego. Dodatkowo w zależności od tego, czy w ramach sądu okręgowego przewidziano wydziały, może być również stanowisko przewodniczącego wydziału.

Tym samym prezes sądu jest administracyjnym zwierzchnikiem sądu. Jest to dodatkowo podkreślone w § 1 Instrukcji, który stanowi, że w zakres obowiązków prezesa sądu wchodzi zarządzanie budżetem sądu, jest on także odpowiedzialny za sprawne działanie sądu, zgodnie z obowiązującym prawem, jak również zgodnie z obowiązkami nałożonymi na Królestwo Szwecji w związku z członkostwem w Unii Europejskiej.

Ponadto należy zwrócić uwagę na § 5 Instrukcji. Na jego podstawie prezes sądu okręgowego jest również odpowiedzialny za podnoszenie kwalifikacji sędziów zgodnie z planem edukacyjnym wydanym przez Państwową Radę Sądownictwa. Przepis § 1 Instrukcji podkreśla się, że w ramach sądu okręgowego zatrudnieni są również przewodniczący wydziałów, sędziowie, sędziowie patentowi, asesorzy, prawnicy, notariusze okręgowi, prokuratorzy okręgowi oraz inni pracownicy.

Sąd okręgowy może być podzielony na wydziały (§ 1 ust. 4 Instrukcji). Rozwinięciem tego przepisu jest § 2 Instrukcji, który stanowi o tym, kto może być przewodniczącym wydziału,

¹³⁰ Förordning (1996:381) med tingsrättsinstruktion.

czyli m.in. wspomniany *lagman*, jak również sędzia sądu okręgowego. Prezes sądu okręgowego wskazuje przewodniczącego wydziału. Jest on odpowiedzialny za prace wydziału i dzieli obowiązki w ramach pracy wydziału po uprzedniej konsultacji z sędziami orzekającymi w ramach konkretnego wydziału. Przepis § 2 Instrukcji wskazuje również, że sąd okręgowy oprócz wydziałów może być podzielony na inne jednostki organizacyjne.

Podstawą funkcjonowania i podziału zadań sądu okręgowego zgodnie z § 8 Instrukcji jest wewnętrzny regulamin tego sądu. Każdy sąd okręgowy we własnym zakresie ustala swój regulamin, jednocześnie Państwowa Administracja Sądownictwa przygotowuje modelowy regulamin dla sądów okręgowych.

W ramach dodatkowych organów sądu okręgowego funkcjonuje również zgromadzenie ogólne sędziów sądu okręgowego. Organ ten, zgodnie z § 28 Instrukcji, funkcjonuje w każdym sądzie okręgowym, z wyjątkiem Sądu Okręgowego w Sztokholmie. W skład zgromadzenia sędziów sądu okręgowego wchodzi prezes tego sądu jako przewodniczący oraz asesory, osoby posiadające wykształcenie prawnicze oraz dwie inne osoby.

Dodatkowym organem wspomnianym w Instrukcji jest również kolegium sędziów sądu rejonowego, które funkcjonuje w Sądzie Rejonowym miast Göteborg i Malmö. Zgodnie z § 30 Instrukcji kolegium to składa się z przewodniczącego, którym jest prezes sądu, jak również do trzech sędziów sądu rejonowego oraz dyrektora sekretariatu sądu. Członkowie kolegium są wybierani przez zgromadzenie sędziów. Mogą to być jedynie osoby, które są zatrudnione w danym sądzie rejonowym. Zgromadzenie wybiera również zastępców członków kolegium. Rozwiązanie takie ma zapewnić ciągłość funkcjonowania kolegium.

Przepis § 39 Instrukcji stanowi, że w przypadku gdy zwolni się stanowisko sędziego zwykłego, sąd okręgowy zawiadamia Państwową Administrację Sądownictwa o potrzebie zapewnienia wakatu.

W ramach sądów okręgowych, jak już wspomniano, orzekają sędziowie patentowi, sędziowie orzekający w sprawach gospodarczych oraz sędziowie sądów ochrony środowiska.

Jeśli chodzi o przydział spraw pomiędzy sędziów, to jest on dokonywany na podstawie losowania spraw, który zastąpił tradycyjny system przydziału spraw¹³¹.

Sądem drugiej instancji w szwedzkim systemie prawnym jest sąd apelacyjny. Kwestie dotyczące wewnętrznej organizacji sądów apelacyjnych zostały uregulowane w kodeksie postępowania sądowych oraz w rozporządzeniu z 23 maja 1996 r. o instrukcji dla sądów apelacyjnych (*Förordning med hovrättsinstruktion*) (Instrukcja II)¹³².

Zgodnie z rozdziałem 2 § 3 RB na czele sądu apelacyjnego stoi jego prezes. Posiada on jednego lub więcej zastępców, którzy są wiceprezesami sądu. Dodatkowo przepis ten w ust. 2 stanowi, że sąd apelacyjny może być podzielony na wydziały. Na czele wydziału stoi prezes

¹³¹ P. Fitger i in., *Rättegångsbalken Del 1, Supplement 74*, april 2013, Supplement 1:8, Stockholm 2016.

¹³² *Förordning (1996:379) med. hovrättsinstruktion*.

sądu apelacyjnego albo sędziego sądu apelacyjnego. Dodatkowo przepis ustanawia sekretariat sądu apelacyjnego¹³³.

Rozwinięciem tego przepisu jest § 1 Instrukcji II. Stanowi on dodatkowo, że w ramach sądu pracują sędziowie sądu apelacyjnego, zastępcy przewodniczących wydziałów, sędzia patentowy, asesory oraz pozostali pracownicy.

Podobnie jak przy sądzie okręgowym, prezes sądu apelacyjnego jest zwierzchnikiem administracyjnym w sądzie apelacyjnym. Zgodnie z § 2 Instrukcji II odpowiada on za funkcjonowanie sądu apelacyjnego zgodnie z przepisami prawa, przepisami budżetowymi i zobowiązaniami wynikającymi z członkostwa w Unii Europejskiej. Przy czym część uprawnień dotyczących zarządzania sądem na podstawie § 25 i 26 Instrukcji II może delegować na rzecz kolegium sądu apelacyjnego. W skład kolegium wchodzi m.in. prezes sądu jako przewodniczący, sędziowie sądu apelacyjnego oraz asesory, którzy są wybierani przez zgromadzenie sędziów sądu apelacyjnego (kolegium stanowi nie więcej niż czterech członków). Podobnie jak przy sądzie rejonowym, dla każdego członka kolegium wyznacza się zastępcę – sędziego sądu apelacyjnego, który wchodzi na miejsce członka kolegium, który nie może wykonywać swoich obowiązków.

Zgodnie z § 5 Instrukcji II przewodniczącym wydziału sądu apelacyjnego może być prezes sądu albo sędzia sądu apelacyjnego. Jeśli w ramach wydziału pracuje więcej niż jeden sędzia sądu apelacyjnego i przewodniczącym nie jest prezes sądu, to wybiera się przewodniczącego wydziału spośród sędziów tego wydziału. Przewodniczący jest odpowiedzialny za organizację pracy sądu apelacyjnego, jak również dzieli obowiązki między sędziów orzekających w tym wydziale. Zgodnie z § 7 Instrukcji II jest on również odpowiedzialny za podwyższanie kwalifikacji sędziów zgodnie z planem Państwowej Administracji Sądownictwa. Dodatkowo, zgodnie z § 8 Instrukcji II, przewodniczący może mieć zastępcę, który wspomaga go w zarządzaniu pracą wydziału.

Podobnie jak przy sądzie okręgowym, sąd apelacyjny zgodnie z § 8a Instrukcji II przyjmuje regulamin sądu apelacyjnego, który zawiera regulacje dotyczące codziennego funkcjonowania tego sądu.

Instrukcja II w § 30 przewiduje ogólną zasadę, która stanowi, że działania związane z administrowaniem sądem apelacyjnym powinny być realizowane z poszanowaniem niezawisłości sędziego w zakresie orzekania. Idąc dalej, w przypadku podejmowania decyzji w ważniejszych sprawach dotyczących organizacji i porządku pracy sądu apelacyjnego prezes jest zobligowany do konsultacji zmian z kolegium.

W przypadku Sądu Najwyższego podstawowe informacje dotyczące jego struktury wewnętrznej zostały uregulowane w rozdziale 3 § 4 RB, jak również w rozporządzeniu z 23 maja

¹³³ P. Fitger i in., *Rättegångsbalken Del 1, Supplement 80*, april 2016, Supplement 2:9.

1996 r. o instrukcji dla Sądu Najwyższego (*Förordning med instruktion för Högsta domstolen*) (Instrukcja III)¹³⁴.

Wspomniany przepis kodeksu postępowania sądowych w ust. 1 stanowi, że Sąd Najwyższy składa się z co najmniej 14 sędziów. Podkreśla się jednak, że jest to liczba minimalna sędziów i w razie potrzeby może być zwiększona. Początkowo liczba ta wahała się od 20 do 22, później od 16 do 18¹³⁵. Obecnie w Sądzie Najwyższym zasiada 16 sędziów, przy czym dwóch sędziów jest delegowanych do Rady Prawa (*Lagrådet*)¹³⁶.

Spośród sędziów Sądu Najwyższego wybierany jest Prezes Sądu Najwyższego, który jest administracyjnym przełożonym sądu. Przy Prezesie Sądu działa kancelaria, na czele której stoi dyrektor kancelarii¹³⁷. Zgodnie z § 2 Instrukcji III Prezes Sądu Najwyższego jest odpowiedzialny za organizację pracy Sądu Najwyższego, za to, aby jego funkcjonowanie było zgodne z prawem szwedzkim i prawem Unii Europejskiej, jak również zarządza jego budżetem. Obok Prezesa zgodnie z § 1 Instrukcji III w ramach Sądu Najwyższego przewidziano również stanowisko administracyjne dyrektora sekretariatu Sądu Najwyższego, jak również sekretarza sprawiedliwości. Przepis § 20 Instrukcji III określa, że Prezes Sądu jest odpowiedzialny za kwestie, które nie leżą w gestii zgromadzenia sędziów Sądu Najwyższego albo kolegium.

Zgodnie z rozdziałem 3 § 4 ust. 3 RB Sąd Najwyższy dzieli się na wydziały. Przewodniczącym jednego z wydziałów jest Prezes Sądu Najwyższego, natomiast przewodniczącymi pozostałych wydziałów są odpowiednio sędziowie Sądu Najwyższego. Podkreśla się, że mała liczba sędziów w Sądzie Najwyższym utrudnia odpowiednie obsadzenie miejsc w ramach wydziałów. Podział Sądu Najwyższego na wydziały jest przewidziany w regulaminie wewnętrznym Sądu Najwyższego, o czym stanowi § 4a Instrukcji III¹³⁸.

Jednocześnie rozdział 3 § 4 ust. 4 RB stanowi wentyl bezpieczeństwa, zapewniając nieprzerwane funkcjonowanie Sądu Najwyższego w przypadku, gdy jeden z sędziów nie może wykonywać swoich obowiązków z uwagi na stan zdrowia albo inną porównywalną przyczynę. W takim przypadku sędzia, który przeszedł na emeryturę, może być wyznaczony tymczasowo do pełnienia obowiązków sędziego Sądu Najwyższego.

Przez pojęcie „inne porównywalne przyczyny” rozumie się np. sytuację, gdy sędzia korzysta z krótkoterminowego urlopu macierzyńskiego albo tacierzyńskiego. Podkreśla się, że zastępstwo nie jest wyznaczane w przypadku, gdy sędzia ma zbyt wiele obowiązków poza pracą w Sądzie Najwyższym, a raczej w przypadkach losowych. Przy czym osobą, która może

¹³⁴ Förordning (1996:377) med instruktion för Högsta domstolen.

¹³⁵ Prop. 1993/94:190, s. 109–110.

¹³⁶ Zob. <https://www.domstol.se/hogsta-domstolen/justitierad/> (dostęp: 10 października 2021 r.).

¹³⁷ P. Fitger i in., *Rättegångsbalken Del 1*, Supplement 68, dec 2010, Supplement 3:8, Stockholm 2016.

¹³⁸ P. Fitger i in., *Rättegångsbalken Del 1*, Supplement 68, dec 2010, Supplement 3:8.

zastąpić sędziego Sądu Najwyższego, może być jedynie emerytowany sędzia Sądu Najwyższego. Okres zastępstwa nie powinien przekraczać 14 dni¹³⁹.

Decyzje administracyjne dotyczące funkcjonowania Sądu Najwyższego podejmuje, zgodnie z § 16 Instrukcji III, zgromadzenie sędziów Sądu Najwyższego albo zgromadzenie wydziału Sądu Najwyższego, jak również Prezes Sądu Najwyższego, także przez dyrektora kancelarii Sądu Najwyższego. Na podstawie § 18 Instrukcji III zgromadzenie określa wytyczne pracy Sądu Najwyższego, procedurę procedowania spraw, skład wydziałów Sądu Najwyższego. Zgodnie z § 22 Instrukcji III decyzje są podejmowane przez zgromadzenie, gdy obecnych jest co najmniej połowa sędziów. Dodatkowym ograniczeniem jest fakt, że zgodnie z § 22 Instrukcji III w przypadku nieobecności Prezesa Sądu Najwyższego przez zgromadzenie sędziów Sądu Najwyższego nie mogą być podejmowane uchwały, które mają zasadnicze znaczenie dla Sądu Najwyższego, a które mogą być przesunięte do rozpatrzenia w późniejszym terminie albo też bez zgody Prezesa Sądu.

Przepis § 17 Instrukcji III przewiduje, że w ramach Sądu Najwyższego funkcjonuje również Kolegium Sądu Najwyższego. W jego skład wchodzi:

- a) Prezes Sądu Najwyższego jako przewodniczący
- b) trzech wyznaczonych sędziów Sądu Najwyższego,
- c) dyrektor kancelarii Sądu Najwyższego.

W celu zapewnienia ciągłości pracy Kolegium każdy członek ma swojego zastępcę, który w przypadku niemożności wykonywania obowiązków przez członka kolegium wchodzi na jego miejsce. Przy czym członkowie kolegium są wybierani na rok. Zgodnie z § 18 Instrukcji III członków kolegium i ich zastępców wybiera zgromadzenie sędziów Sądu Najwyższego.

Do zakresu obowiązków Kolegium zgodnie z § 19 Instrukcji III należy rozpatrywanie ważnych kwestii dotyczących funkcjonowania Sądu Najwyższego, które nie są rozstrzygane przez zgromadzenie sędziów Sądu Najwyższego. Dodatkowo to Kolegium przyjmuje regulamin dotyczący przygotowania spraw, jak również podział spraw pomiędzy jednostki organizacyjne Sądu Najwyższego. Kolegium zwalnia również pracowników Sądu.

W przypadku zwolnienia się stanowiska sędziego Sądu Najwyższego zgodnie z § 25 Instrukcji III Prezes Sądu Najwyższego zawiadamia o tym fakcie Państwową Radę Sądownictwa.

¹³⁹ P. Fitger i in., *Rättegångsbalken Del 1*, Supplement 68, dec 2010, Supplement 3:8.

14. Zatrudnienia, zwolnienia, emerytura na podstawie aktów regulujących funkcjonowanie poszczególnych sądów

Zgodnie z § 55 Instrukcji spory dotyczące ustania zatrudnienia sędziów rozpatruje Sąd Administracyjny, natomiast Państwowa Administracja Sądownictwa bada kwestie ustania zatrudnienia. W przypadku gdy sędzia osiągnie wiek emerytalny, może zwrócić się do Państwowej Administracji Sądownictwa z wnioskiem dotyczącym możliwości dalszego wykonywania obowiązków. Wniosek taki zgodnie ze wspomnianym przepisem powinien być złożony nie później niż cztery miesiące przed osiągnięciem wieku emerytalnego. Jeśli Państwowa Administracja Sądownictwa uzna, że przedłużenie pracy nie może mieć miejsca, przekazuje sprawę do Rządu.

Sędziowie uzyskują prawa emerytalne z mocy prawa po ukończeniu 67 roku życia. Jednocześnie mają oni możliwość skorzystania z wcześniejszej emerytury po ukończeniu 65 lat. Co ciekawe, po przejściu na emeryturę sędzia może nadal sprawować urząd. Ustawodawca przewiduje taką możliwość, jednakże nie jako stały sędzia. Dotyczy to orzekania w poszczególnych sprawach w każdym sądzie oprócz sądu, w którym pracował jako sędzia stały przed osiągnięciem emerytury. Jest to podyktowane przede wszystkim brakami kadrowymi w szeregach sędziowskich¹⁴⁰.

W przypadku sędziów sądu apelacyjnego zgodnie z § 55a Instrukcji II sędzia zwykły w przypadku osiągnięcia wieku emerytalnego może również złożyć wniosek do Państwowej Administracji Sądownictwa. Wniosek ten powinien być złożony cztery miesiące przed osiągnięciem wieku emerytalnego. Podobnie jak w przypadku wniosku złożonego przez sędziego sądu rejonowego, jeżeli Państwowa Administracja Sądownictwa nie przychyli się do wniosku sędziego sądu apelacyjnego, przekazuje taki wniosek Rządowi.

Należy zwrócić uwagę także na § 57 Instrukcji, który rozwija regulacje dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej i wskazuje centralny organ właściwy w tych sprawach – Państwową Komisję Dyscyplinarną. Na podstawie tego przepisu Komisja jest właściwa w przypadku sędziów tymczasowych.

¹⁴⁰ P. Fitger i in., *Rättegångsbalken Del 1*, Supplement 68, dec 2010, Supplement 3:8.

Zgodnie § 55 Instrukcji II o odpowiedzialności dyscyplinarnej pracowników sądu apelacyjnego decyduje również Państwowa Komisja Dyscyplinarna. Orzeka ona w sprawach dotyczących m.in. asesorów i prokuratorów prokuratury apelacyjnej. Przy pozostałych pracownikach, z wyłączeniem sędziów zwykłych, o odpowiedzialności dyscyplinarnej decyduje Państwowa Administracja Sądownictwa. Jest ona również właściwa w przypadku sędziów zwykłych na zasadach wcześniej opisanych, przy czym wnioskodawcą o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego jest sąd apelacyjny, a w przypadku prezesa sądu wnioskodawcą może być Ombudsman Parlamentarny oraz Kanclerz ds. Wymiaru Sprawiedliwości.

Zgodnie z § 29 Instrukcji II o zwolnieniu sędziów Sądu Najwyższego oraz pozostałych pracowników decyduje Walne Zgromadzenie Sądu Najwyższego. W przypadku gdy Prezes Sądu nie może wykonywać swoich obowiązków lub gdy stanowisko to jest wolne, obowiązki Prezesa sprawuje na podstawie § 30 Instrukcji III sędzia Sądu Najwyższego z najdłuższym stażem pracy. W przypadku istnienia podziału na wydziały w ramach struktury Sądu Najwyższego obowiązki Prezesa pełnić będzie przewodniczący wydziału z najdłuższym stażem pracy. Gdy podobna sytuacja zachodzi w wydziale Sądu Najwyższego, obowiązki przewodniczącego wydziału pełni najstarszy wiekiem sędzia Sądu Najwyższego orzekający w tym wydziale.

Zgodnie z § 32 Instrukcji III Państwowa Komisja Dyscyplinarna decyduje o odpowiedzialności dyscyplinarnej, ściganiu i zwolnieniu m.in. dyrektora kancelarii Sądu Najwyższego oraz sekretarza.

15. Stowarzyszenie Sędziów Szwedzkich

W Królestwie Szwecji sędziowie zwyczajni mogą zrzeszać się w ramach Stowarzyszenia Sędziów Szwedzkich. Stowarzyszenie to nie jest uznawane za związek zawodowy sędziów. Jego głównym zadaniem jest reprezentowanie sędziów w procesie legislacji, działanie na rzecz zapewnienia niezawisłości i niezależności sędziów oraz badanie kwestii, które mają znaczenie dla wykonywania zawodu sędziego. Głównym instrumentem działania Stowarzyszenia jest udział w dyskusjach dotyczących sądownictwa, jak również przedstawianie opinii¹⁴¹ dotyczących sędziów i systemu sądownictwa¹⁴².

Zgodnie z § 1 Statutu Stowarzyszenia Sędziów Szwedzkich (*Stadgar för Sveriges Domareförbund*) członkami Stowarzyszenia mogą być m.in. sędziowie zwyczajni, sędziowie tymczasowi, byli sędziowie niewykonyjący już obowiązków sędziowskich. Członków Stowarzyszenie dzieli się na zwykłych i honorowych.

Zgodnie z § 3 i 4 Statutu centralnym organem Stowarzyszenia jest zarząd, przy którym działa sekretarz oraz skarbnik. Składa się on z przewodniczącego, jego zastępcy oraz pozostałych członków w liczbie od 9 do 15. Członkowie Zarządu wybierani są przez zgromadzenie walne członków Stowarzyszenia¹⁴³. Zarząd w ramach swojej działalności może wyznaczyć komitety robocze, które składają się z przewodniczącego, jego zastępcy, sekretarza oraz co najmniej dwóch członków.

W ramach Stowarzyszenia tworzone mogą być komisje zgodnie z § 6 Statutu. Ich celem jest zapewnienie ochrony szczególnych interesów sędziów.

Z pewnością najważniejszą sferą działalności Stowarzyszenia jest tworzenie zasad etyki sędziego. Opracowuje ono dokumenty zawierające zasady dobrej praktyki sędziowskiej, których celem jest zapewnienie wysokiego poziomu etyki wśród sędziów. Głównym środkiem szerzenia zasad etyki sędziowskiej jest przeprowadzanie odpowiednich szkoleń.

¹⁴¹ Wykaz opinii przygotowanych przez Stowarzyszenie jest dostępny na <https://domareforbundet.se/index.php?pageId=552> (dostęp: 30 stycznia 2022 r.).

¹⁴² Zob. <https://domareforbundet.se/index.php?pageId=553> (dostęp: 30 stycznia 2022 r.).

¹⁴³ Aktualny skład zarządu jest dostępny na stronie: <https://domareforbundet.se/index.php?pageId=555> (dostęp: 30 stycznia 2022 r.).

16. Zasady etyki wykonywania zawodu sędziego

Za najważniejszą pracę dotyczącą etyki zawodowej sędziów uważana jest praca słynnego szwedzkiego naukowca Olaus Petriego, uznawanego za jednego z najbardziej znanych przedstawicieli doktryny prawa Królestwa Szwecji. Jego dzieło z 1540 r. „Zasady wykonywania zawodu sędziego” (*Domarreglerna*) stanowi pierwowzór wytycznych odnośnie do etyki wykonywania zawodu sędziego¹⁴⁴.

Jeszcze przed ukazaniem się tego dzieła istniały również zbiory prawnych i etycznych zasad orzekania sędziego, które miały formę instrukcji dla sędziów. Często wskazywanym przykładem jest wstęp do aktu prawnego zwanego *Jydske Lov* z 1241 r., jak również wstęp do *Upplandslagen* z 1296 r. Przy czym w tamtym okresie były one pod silnym wpływem prawa kanonicznego¹⁴⁵.

Aktualnie aktem zawierającym wykaz zasad etyki zawodowej sędziego są Dobre praktyki sądowe – o etyce i odpowiedzialności, które przyjęto w 2010 r. (*God domarsed – Om etik och ansvarstagande*). Zawiera on wytyczne dla sędziów, w jaki sposób powinni oni postępować przy wykonywaniu swego zawodu, opisuje również znaczenie zawodu sędziego oraz ogólnej odpowiedzialności sędziego za wykonywanie swoich obowiązków. Akt ten podkreśla, że podstawową zasadą jest gwarancja praw sędziego, takich jak niezależność, bezstronność i równe traktowanie, dobre zachowanie, posiadanie odpowiednich kompetencji oraz skuteczność działania¹⁴⁶.

Z uwagi na fakt, że akt ten jest zbiorem ogólnych wytycznych, ich naruszenie nie pociąga za sobą żadnych skutków. Dokument ten podlegał dosyć dużej krytyce i obecnie prowadzone są prace nad jego rozbudowaniem¹⁴⁷.

¹⁴⁴ *God domarsed Om etik och ansvarstagande*, s. 55, https://domareforbundet.se/files/pages/550/god_domarsed-om_etik_och_ansvarstagande_webb.pdf (dostęp: 30 stycznia 2022 r.).

¹⁴⁵ *God domarsed...*, s. 56.

¹⁴⁶ *God domarsed...*, s. 94.

¹⁴⁷ E. Stark, *Ett grundlagsskyddat anställningsförhållande – något om ordinarie domare. Om rättsstatliga och etiska förväntningar på domarrollen och om förutsättningarna för straffrättsliga och arbetsrättsliga sanktioner*, 2021, s. 51–53, <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=9046171&fileId=9049606> (dostęp: 30 stycznia 2022 r.).

Bibliografia

- Autheman V., Elena S., Global Best Practices. Judicial Councils. Lessons Learned from Europe and Latin America, red. K. Henderson, IFES Rule Of Law White Paper Series April 2004, <https://www.csm.org.pt/wp-content/uploads/2017/12/authemaandelena2004judicialcouncilslessonslearnedeuropelatinamerica.pdf> (dostęp: 10 października 2021 r.).
- Brogren H., Sweden: Governmental in Form, Independent in Practice: A Decentralized Election Management System, źródło: <http://aceproject.org/ace-en/topics/em/introduction/em30> (dostęp: 29 stycznia 2022 r.).
- European Commission / ENPI, Comparative analysis on the High Councils for Judiciary in the EU member states and judicial immunity, Support to justice sector reforms in Ukraine, EuropeAid/134175/L/ACT/UA No 2013/328-160, <http://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/5ae/f8b/adb/5aef8badb2c7b574848064.pdf> (dostęp: 20 stycznia 2022 r.).
- Fitger P. i in., Rättegångsbalken Del 1. Supplement 3, mars 1988, Stockholm 2016.
- Fitger P. i in., Rättegångsbalken Del 1, Supplement 68, dec 2010, Supplement 3:8, Stockholm 2016.
- Fitger P. i in., Rättegångsbalken Del 1, Supplement 74, april 2013, Supplement 1:8, Stockholm 2016.
- Fitger P. i in., Rättegångsbalken Del 1, Supplement 80, april 2016, Supplement 2:9, Stockholm 2016.
- Forsblad G., Ansvar och rättigheter i hälso och sjukvården, Stockholm 1983.
- God domarsed Om etik och ansvarstagande, https://domareforbundet.se/files/pages/550/god_domarsed-om_etik_och_ansvarstagande_webb.pdf (dostęp: 30 stycznia 2022 r.).
- Grzybowski M., Systemy konstytucyjne państw skandynawskich, Warszawa 2010.
- Grzybowski M., Szwecja. Zarys systemu ustrojowego, Kraków 2019.
- Hedén K., Valprövningsnämnden – En oberoende och opartisk överprövning av valfrågor?, Lund 2014, <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=4361983&fileId=4390101> (dostęp: 6 stycznia 2022 r.).

- Holmberg E. i in., *Grundlagarna: regeringsformen, successionsordningen, riksdagsordningen*, Stockholm 2012.
- Lavin R., Hur uppfattas Lagrådets roll av Lagrådet självt?, *SvJT* 2009.
- de Meij J., *The Kingdom of Sweden*, [w:] *Constitutional Law of 15 EU Member States*, red. L. Prakke, C. Kortmann, Deventer, 2004.
- Mellin S., *Våra domstolar. Organisation och verksamhet m.m.*, Stockholm 2012.
- Munck J., *Sveriges Rikes Lag* 2017, Stockholm 2017.
- Ortwein B.M., *The Swedish legal system: an introduction*, „*Indiana International & Comparative Law Review*” 2003, vol. 13, nr 2.
- Preshova D., Damjanovski I., Nechev Z., *The Effectiveness of the ‘European Model’ of Judicial Independence in the Western Balkans: Judicial Councils as a Solution or a New Cause of Concern for Judicial Reforms*, *Cleer Papers* 2017, nr 1.
- Przywora B., *Konstytucyjne gwarancje rzetelnego procesu sądowego – ujęcie komparatystyczne na przykładzie wybranych państw*, [w:] *Rzetelny proces sądowy. Doktryna. Prawo. Praktyka*, red. J. Szymanek, Warszawa 2021.
- Przywora B., Wróbel A., *Pozycja ustrojowa Rady Legislacyjnej (Lagrådet) w Królestwie Szwecji – uwagi wstępne*, „*Przegląd Prawa Konstytucyjnego*” (przyjęte do druku w 2022 r.).
- Przywora B., Wróbel A., *Status prawny sędziego. Państwa pozaeuropejskie*, t. 1, red. B. Przywora, Warszawa 2020.
- Qvarsell R., *Utan vett och vilja. Om synen på brottslighet och sinnesjukdom*, Stockholm 1993.
- Rytel-Warzocha A., *Pozycja ustrojowa przewodniczącego szwedzkiego parlamentu*, „*Przegląd Prawa Konstytucyjnego*” 2011, nr 3.
- Rytel-Warzocha A., *Zasady podziału władzy w Szwecji*, [w:] *Zasady podziału władzy we współczesnych państwach europejskich*, t. 1, red. S. Grabowska, R. Grabowski, Rzeszów 2016.
- Sagan S., *Zarys ustroju politycznego Szwecji*, Katowice 1992.
- Stark E., *Ett grundlagsskyddat anställningsförhållande – något om ordinarie domare. Om rättsstatliga och etiska förväntningar på domarrollen och om förutsättningarna för straffrättsliga och arbetsrättsliga sanktioner*, 2021, <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=9046171&fileId=9049606> (dostęp: 30 stycznia 2022 r.).
- Sunnqvist M., *Konstitutionellt kritiskt dömande. Förändringen av nordiska domares attityder under två sekel*, Stockholm 2014.
- Sveriges Domstolar *årsredovisning 2019*. źródło: <https://www.domstol.se/om-sveriges-domstolar/statistik-styrning-och-utveckling/arsredovisning/arsredovisning-2019/> (dostęp: 2 listopada 2022 r.).
- Taylor G., *Some Procedural Aspects of Transferring Judges: a Comparison Between France, Sweden, Lithuania, Germany, and Poland*, June 2014, USAID Fair Justice Project.

- The Swedish Courts Administration, „Scandinavian Studies in Law” 2007, vol. 51, <http://www.scandinavianlaw.se/index.php?page=law-libraries> (dostęp: 15 października 2021 r.).
- Wapińska D., Ewolucja konstytucji nordyckich, Rzeszów 2018.
- Warnling-Nerep W., i in., Statsrättens grunder, Stockholm 2015.
- Wennerström L., Brickman A., The status of administrative judges in Sweden, Stockholm Institute for Scandinavian Law 1957–2010.
- Wójcicka E., Szwecja, [w:] Sądowa kontrola administracji publicznej w Europie, red. E. Wójcicka, Warszawa 2017.